

SISUKORD

SISUKORD.....	1
SISSEJUHATUS	4
1 MISSO VALLA ASEND JA PLANEERITAVA ALA OLUKORRA KIRJELDUS.....	5
1.1 Asend	5
1.2 Rahvastik.....	5
1.3 Asustus.....	5
1.3.1 Keskused.....	8
1.3.2 Külad	10
1.4 Looduskeskkond	11
1.4.1 Maavarad	11
1.4.1.1 Järvemuda	11
1.4.1.2 Kruus ja liiv	12
1.4.1.3 Turvas	12
1.4.1.4 Savi.....	12
1.4.1.5 Põhja ja pinnavesi	13
1.4.2 Kaitsealad	15
1.4.3 Rekreatsioonivõimalused	16
1.5 Sotsiaalne taust	17
1.5.1 Elanikkonna struktuur	17
1.5.2 Tööturg	17
1.5.3 Koolid, lasteaiad.....	18
1.5.4 Meditsiiniline teenindus ja tervishoid.....	18
1.5.5 Vanurite hooldus	18
1.6 Kultuur	19
1.6.1 Raamatukogud	19
1.6.2 Sportimisvõimalused	19
1.6.3 Vabaõhuüritused.....	19
1.6.4 Ajaloo-, arheoloogia- ja arhitektuurimälestised	19
1.6.5 Kirik.....	19
1.6.6 Kalmistud	20
1.6.7 Seltsid, vallaelu kajastamine	20
1.7 Turvalisus ja politsei	20
1.7.1 Politsei.....	20
1.7.2 Päästeteenistus.....	20
1.7.3 Piirivalve ja toll	20
1.8 Teed ja kommunikatsioonid	20
1.8.1 Telefoniside	21
1.8.2 Sideteenused.....	21
1.8.3 Elektrivõrk.....	21
1.8.4 Gaasivõrk.....	21
1.9 Elamu- ja kommunaalmajandus.....	22
1.9.1 Elamufond	22
1.9.2 Katlamajad.....	22
1.9.3 Veevõrk, kanalisatsioon ja puhastusseadmed	22
1.9.4 Jäätmemajandus.....	22
1.10 Ettevõtlus.....	22
1.10.1 Teenindus ja kaubandus	22
1.10.2 Põllumajandus	23
1.10.3 Metsamajandus	23
1.11 Koostöö ja sõprussidemed.....	23

2	MISSO VALLA SWOT-ANALÜÜS	24
3	KESKKONNA PIKAAJALISEST JA SÄÄSTLIKUST KASUTAMISEST	26
4	ARENGUSTRATEEGIA PÕHISUUNAD AASTANI 2014.....	27
4.1	Valla asend	27
4.2	Asustustihedus ja asulate omavahelised suhted.....	27
4.2.1	Rahvaarvu prognoos	28
4.3	Sotsiaalne infrastruktuur.....	28
4.3.1	Lasteaiad.....	28
4.3.2	Koolid	28
4.3.3	Sotsiaalhoolitus.....	29
4.3.4	Meditiiniline teeninduse ja tervishoiu korraldus.....	30
4.4	Kultuur	30
4.4.1	Klubid, seltsid.....	30
4.4.2	Raamatukogud	30
4.4.3	Kirik, kalmistud.....	31
4.4.4	Ajaloo-, arheoloogia- ja arhitektuurimälestised	31
4.5	Rekreatsioon ja turism.....	31
4.5.1	Puhkealad	31
4.5.2	Turismi arendamise võimalused.....	32
4.6	Teed ja kommunikatsioonid	32
4.6.1	Teed ja liiklus	33
4.6.2	Telefoniside	33
4.6.3	Elektrivarustus.....	34
4.7	Elamuehitus ja kommunaalmajandus.....	34
4.7.1	Elamuehitus	34
4.7.2	Soojavarustus.....	35
4.7.3	Veevärk, kanalisatsioon ja puhastusseadmed	35
4.7.4	Jäätmemajandus.....	35
4.8	Ettevõtlus, tööstus, põllumajandus ja metsandus.....	37
4.8.1	Põllu- ja metsamajandus	37
4.8.2	Teenindus ja kaubandus	38
4.8.3	Maavarade kasutamine	38
4.9	Suhted ja koostöö.....	39
5	MAA- JA VEEALADE KASUTUSE PÕHIMÕTTED JA KEHTIVAD PIIRANGUD	40
5.1	Kehtivad piirangud.....	40
5.1.1	Riikliku kaitse all oleva mälestise kaitsevöönd.....	40
5.1.2	Riikliku kaitse all oleva loodusobjekti kaitsevöönd.....	41
5.1.3	Veekaitsevööndid ja veekogu äärsed ehituskeelualad	41
5.1.4	Metsa kaitsekategooriad	43
5.1.5	Maantee kaitsevöönd	45
5.1.7	Kõrgepinge õhuliinide kaitsevöönd.....	46
5.1.8	Gaasivõrgu kaitsevöönd	47
5.1.9	Kaugküttevõrgu kaitsevöönd.....	47
5.1.10	Reoveepuhastite sanitaarkaitsetsoon	48
5.1.11	Kanalisatsiooni survetrassi kaitsevöönd.....	48
5.1.12	Puurkaevude sanitaarkaitsetsoon.....	49
5.1.13	Farmide, tööstushoonete, ladude sanitaarkaitsetsoonid.....	49
5.1.14	Prügimägede sanitaarkaitsetsoon.....	49
5.1.15	Surnuaedade sanitaarkaitsetsoonid.....	50
5.1.16	Tuleohutusnõuded	50
5.1.18	Riigipiiriga kaasnevad piirangud.....	50
5.2	Maade reserveerimine.....	52
5.2.1	Elamuehitusotstarbel maade reserveerimine	53
5.2.2	Ettevõtluse, tootmise ja äri otstarvetel maade reserveerimine.....	53

5.2.3	Üldiste huvide otstarvetel maade reserveerimine	54
5.2.4	Riigikaitsealasel otstarbel maa reserveerimine	55
5.3	Säilitamisele kuuluvad alad	55
5.3.1	Kaitse all olevad alad.....	55
5.3.2	Väärtuslikud looduspiirkonnad ja kooslused.....	56
5.3.3	Tähelepanu vääriava kultuuri, maastiku (loodus) ja külamiljöoga alad.....	56
5.4	Senise maakasutuse säilitavad alad nn valged alad	56
6	EHITAMISE PRINTSIIBID HAJAASUSTUSES	57
6.1	Olemasoleva loodus- ja elukeskkonnaga arvestamine. Keskkonnast tulenevate ehituspiirangute rakendamine hajaasustuses	57
6.2	Tehnovõrgud	58
7	TIHEASUSTUSALAD JA DETAILPLANEERINGU KOHUSTUSEGA ALAD...	59
7.1	Misso alevik.....	59
7.1.1	Arengu põhimõtted.....	59
7.2	Detailplaneeringu kohustusega alad	61
8	DETAILPLANEERINGUTE KOOSTAMISE SOOVITUSLIK JÄRJESTUS	62
8.1	Valla osaüldplaneeringu vajadus	62
8.2	Detailplaneeringute koostamise järjestus.....	62
9	KASUTATUD KIRJANDUS.....	63
	LISAD	64
	MISSO VALLA ÜLDPLANEERINGU KAART	M 1 : 25 000

SISSEJUHATUS

Üldplaneering on vajalik saavutamaks parimat valla territooriumil olevate maa- ning veealade kasutamist ja see koostatakse lähtudes lähima 10 - 15 aasta perspektiivist. Üldplaneering tugineb valla tulevikuvisionidele ning strateegiatele ja loob eeldused valla hoidmiseks soovitud arengu teel.

Üldplaneering tähendab eelkõige kokkuleppeid. Selle koostamise käigus üritatakse leida parim lahendus vastuoludele, mis eksisteerivad erinevate huvide esindajate vahel, näiteks riigi, valla üldsuse ja vallas olevate erinevate huvigruppide vahel. Vastuvõetud üldplaneering saab omakorda olema aluseks detailplaneeringute koostamisele tiheasustuses ja ehitus- ning maakorraldusele hajaasustuses. Üldplaneeringu aktuaalsuse säilitamiseks peab kehtivat üldplaneeringut perioodiliselt üle vaatama (näiteks iga 3 aasta järel) ja vastavalt elu käigule läbi uute detailplaneeringute või korduva üldplaneeringu protsessi muutma.

Töögrupp

Üldplaneeringu koostamisega tegeles töögrupp koosseisus:

Valdeko Palginõmm	AS ENTEC planeerija
Merike Laas	AS ENTEC tehnik-arhitekt
Lembit Sikk	Misso vallavanem
Kaie Paas	Misso vallavolikogu esimees

Lisaks kaasati vastavalt vajadusele teisi vallavalitsuse töötajaid, valla elanikke ja valla volikogu liikmeid ja vallavolikogu juures tegutsevaid komisjone.

1 MISSO VALLA ASEND JA PLANEERITAVA ALA OLUKORRA KIRJELDUS

Misso ümbrus oli juba kauges minevikus asustatud. Sellest kõneleb rohkete kalmete esinemine ümbruskonnas. XIX sajandi keskpaiku Misso küla kohale rajatud Misso mõisa (Illingen) ja Pugola kooli ümber tekkis alevik.

Misso vald kui territoriaalne haldusüksus kujunes välja 1922. a, peale Luhamaa piirkonna liitmist vallaga. Vald likvideeriti 1950. a, kui moodustati Vastseliina rajoon. Läbi mitmete ümberkorralduste ja peale Illi ja Ruusmäe külanõukogude osade liitmist 1960. a omandas Misso vald külanõukoguna oma nüüdse ulatuse.

1991. aastal omistati Misso vallale taas omavalitsuslik staatus.

1.1 Asend

Misso vald paikneb Võru maakonna kaguosas olles Tallinnast kõige kaugemal paiknev vald. Piirneb põhjas Vastseliina vallaga, idas Venemaa Föderatsiooni Pihkva oblastiga, lõunas Läti Vabariigiga ja läänes Haanja vallaga.

Misso valla pindala on 191 km². Vallas on 54 küla ja üks alevik. Valla administratiivkeskus paikneb Misso alevikus. Vallakeskusest on Tallinnasse 305 kilomeetrit, maakonnakeskusesse Võrru 45 kilomeetrit.

1.2 Rahvastik

Rahvaarvult on Misso vald Võrumaa väikseim. Rahvaarvu vähenemine on olnud väga suur 2296 inimeselt (1959) 1040 inimeseni (1998). Vähenemine pole peatunud tänaseni (tabel 1). Ametlike andmete alusel elab Misso vallas 1024 elanikku. Vähenemine pole toimunud välja rände tõttu vaid elanikkonna vananemise tõttu.

Tabel 1. Rahvaarv Misso vallas aastatel 1994-1999 (Võru maakond 1996...1997, 1998)

	01.01.1994	01.01.1995	01.01.1996	01.01.1997	01.01.1998	01.01.99
elanikke	1066	1054	1068	1067	1040	1024

Vallas elavast 1024 elanikust on mehi 510 ja naisi 515. Eestlaste osatähtsus rahvastikus on 90%.

Iive vallas nagu kogu Eestiski on olnud viimastel aastatel negatiivne.

1.3 Asustus

Asustus Misso vallas on ebaühtlane ja koondunud eelkõige suuremate liiklusteede lähedusse. Rahvastiku tihedus on Võrumaa väikseim 5,6 inimest km². Üks hõredamini asutatud alasid Võrumaal.

Valla territoorium jaotub 54 külaks ja üheks alevikuks. Peale 1974-77. a haldusreformi ja külade ühendamist jäi neid valda vaid 20. Taastades külade vanad nimed (01.01.1998) on mõne puhul juba hiljaks jäänud. Ühegi elanikuta on tänaseks Muraski ja Laisi külad. Elanike arv külades (tabel 2, lk 7) ulatub 57-st elanikust Missokülas ja Määsi külas ühe elanikuni Saagrimäe ja Häärmäni külades.

Tabel 2. Rahvaarv külade kaupa

Küla	01.01.1994	01.01.1995	01.01.1997	01.01.1998	01.01.1999
Hino	32	35	31	18	17
Suurõsuu				10	7
Siksälä				4	4
Kimalase/Kimalasõ	24	24	26	16	16
Pupli				9	9
Kivioru/Kiviora	33	30	28	26	26
Parmu				2	2
Kriiva	23	24	21	21	20
Käbli	44	36	41	15	17
Kaubi				22	22
Pulli				5	5
Laisi				-	-
Kärina/Kärinä	35	39	41	31	33
Savioja				9	8
Luhamaa/Toodsi	29	28	30	2	2
Kossa				3	3
Pruntova				15	15
Lüta				10	10
Mauri	22	21	24	9	8
Rebäse				14	14
Häärmäni				1	1
Missoküla/- Missokülä	64	62	57	57	56
Mokra	29	31	32	20	16
Tserebi				12	12
Määsi	81	79	77	57	58
Hindsa				14	13
Koorla				6	7
Möldre	26	29	32	20	19
Pedejä				6	5
Tika				6	6
Põnni	49	50	45	28	24
Hürsi				15	14
Sandi				2	3
Pältre	30	26	25	10	13
Kundsa				4	4
Saika				8	8
Sapi				3	3
Rammuka	47	48	42	19	22
Sakudi				8	7
Korgõssaarõ				4	4
Kurõ				11	10
Ritsiko	27	26	25	7	7
Savimäe				9	9
Saagrimäe				1	1
Väiko-Tiilige				8	8
Teaste/Tiastõ	47	49	41	7	7
Saagri				16	13
Põrstõ				14	15
Horosuu				4	4
Tiilike/Tiilige	50	56	51	17	17
Leimani				13	13
Napi				21	20
Tsiistre	26	28	34	34	35
				1040	1025

1.3.1 Keskused

Valla asustus moodustab hierarhilise süsteemi.

Esmatasandi (ehk kohaliku) keskuse all mõeldakse mingi maa-asulate grupi keskust, mis teatud piirkonna elanikele esmaseks tõmbekohaks. Selles keskuses paiknevad tavaliselt vähemalt algkool, kauplus, sidejaoskond jt.

Vallas on väljakujunenud kolm I taseme keskust Misso, Määsi ja Tsiistre. Tugevamaks on Misso esimese astme keskus ja nõrgemaks Tsiistre. Viimase mõju piirkonda kuuluvad kaks küla Vastseliina vallast - Pari ja Kõo küla.

Tabel 3. Esimese tasandi keskused ja nende mõju piirkonnad

	Esmatasandi mõjupiirkond	Asulad	Asulate rahvaarv	Piirkonna rahvaarv
I	Misso alevik			587
		Misso alevik	337	
		Hino	18	
		Suureõsuu	10	
		Siksälä	3	
		Kimalasõ	16	
		Pupli	9	
		Kiviora	26	
		Parmu	2	
		Käbli	15	
		Kaubi	22	
		Pulli	5	
		Laisi	-	
		Missoküla	57	
		Rammuka	19	
		Muraski	-	
		Kurõ	11	
		Korgõssaarõ	4	
		Sakudi	8	
		Ritsiko	7	
		Savimäe	9	
		Saagrimäe	1	
		Väiko-Tiilige	8	
II	Määsi			317
		Määsi	57	
		Hindsa	14	
		Koorla	6	
		Kriiva	21	
		Toodsi	2	
		Kossa	3	
		Pruntova	15	
		Lüta	10	
		Mauri	9	
		Rebäse	14	
		Häärmani	1	
		Mokra	20	

		Tserebi	12	
		Möldre	20	
		Tika	6	
		Pältre	10	
		Kundsa	4	
		Saika	8	
		Sapi	3	
		Tiastõ	7	
		Saagri	16	
		Põrstõ	14	
		Horosuu	4	
		Leimani	13	
		Napi	21	
		Tiilige	17	
III	Tsiistre			120+
		Tsiistre	35	
		Põnni	28	
		Hürsi	15	
		Sandi	2	
		Kärina	31	
		Savioja	9	
		Kõo*		
		Pari*		

*Vastseliina vald

Teise tasandi keskuse all mõeldakse suuremat asulat, mis on enamasti tõmbekeskuseks mitme esmatasandi keskuse tagamaa elanikele. Seal paiknevad tavaliselt kool, (vahel mitu) kauplus(t), sidejaoskond, enamasti ka ambulaatorium.

Misso alevik, kui valla administratiivne keskus, on tugev II astme keskus. Tema mõjupiirkond ei ületa valla piire.

Tabel 4. Teise tasandi keskus ja tema mõju piirkond

	Teise tasandi mõjupiirkond	Esimese tasandi mõjupiirkonad	Rahvaarv	Teise tasandi piirkonna rahvaarv
II	Misso			1024+
		Misso	587	
		Määsi	317	
		Tsiistre	120+	

Kolmanda tasandi keskuseks loetakse suuremat asulat st. piirkonnakeskust (kas linna/alevit), mis on tõmbekeskuseks omakorda mitmele teise tasandi piirkonnale.

Kolmanda tasandi keskuse ülesannet täidab peamiselt Misso alevik oma tagamaa piirides. Väga nõrgalt mõjutab valda kolmanda tasandi keskusena Vastseliina, kui ajalooline kihelkonna keskus, peamiselt kiriklikus suhtlemises.

IV astme keskuseks on vaieldamatult Võru linn, kui maakonna keskus.

1.3.2 Külad

Vanimateks küladeks Tsiistre küla (mainitud esmakordselt 1835. a) kõrval on Missoküla.

Suuremateks, üle 50 elanikuga küladeks on vallas Määsi ja Missoküla mõlemas 57 elanikku.

Väiksemaid külasid vallas, kus elanikke on alla kümne, on kokku 21 küla.

1.4 Looduskeskkond

Vald asub Haanja kõrgustiku kagu serval. Valla põhjaosa moodustab künklik maastik, mille kõrgemaks kohaks on Sapimägi (231 m). Tähelepanuväärne on kuplistik Põrste küla piirkonnas. Valla keskosa on soine ja tasane ning metsarikas. Lõunapool Pältri ja Preeksa vahelist tasast ja soist ala muutuvad kõrgendikud väiksemaks. Nende asendis puudub korrapärasus. Markantsemaks pinnavormiks on pikk moreenseljakk Kriiva küla kohal. Valla lõunaosa on kaetud metsadega, millest omapärasemaks on valla äärmises kagusopis asuv rohke lehtmetsaga Parmu metsavahikoha ümbrus.

Misso maastikus pälvivad eelkõige tähelepanu järved. Need esinevad rühmiti, moodustades keti põhjast lõunasse läbi valla. Põhjapoolsema rühma moodustavad naabervalda jääv Kirikumäe järv ja selle ümber rida väiksemaid järvi. Teise järverühma moodustavad Kisejärv kuue väiksema järvega. Kolmanda lõunapoolseima rühma moodustavad Pulli ja Hino järv koos ümbritsevate väiksemate järvedega.

1.4.1 Maavarad

Maavarade käsitlemisel on kasutatud peamiselt Alar Rosentau (1998) uurimustööd Setumaa maavarade kohta. Valla territooriumil esineb maavaradest, turvast, savi, kruus-liiva ja märkimisväärsel hulgal järvemuda.

1.4.1.1 Järvemuda

Järvemuda on seotud peamiselt valla suuremate järvedega. Kohaliku maavarana on arvele võetud Hino järve mudavarud. Leiukohana on muda uuritud veel Kisejärves, Kirikumäe, Pabra, Preeksi ja Pulli järves. Teada on järvemuda varud turba all Selsi soos (Orru, 1992). Mudavarude kohta on toodud andmed tabelis 5.

Tabel 5. Valla järvemuda varud (Rosentau, 1998; Ramst, 1992)

Leiukoha nimi	Lasundi pindala (ha)	Lasundi paksus keskm./max	Varu x10 ³ t
Hino järv 1555	191,9	2,7/8,5	828
Kisejärv 1532	42,1	3,5/6,4	1478
Pabra järv 1567	79,4	3,6/7,2	2890
Pulli järv 1552	56,2	1,4/3,4	792
Kirikumäe 1447	60,0	3,6/8,9	1048
Preeksa järv 1529	13,8	3,1/8,2	431
Selsi soo	22,8	0.95/-	210

Järvemuda saab kasutada nii ravimudana, väetisena kui ka loomasööda lisana. Hetkel järvemuda ei kaevandata.

Enamus leiukohti asuvad piirkonna kaunimates järvedes ja nõnda pole varude kasutusele võtt loodushoiu seisukohalt soovitatav. Kisejärv ja Kirikumäe järv asuvad kaitsealadel ning kaitse-eeskirja kohaselt on maavarade kaevandamine seal keelatud.

1.4.1.2 Kruus ja liiv

Kruusa ja liiva varud vallas on seotud peamiselt kvaternaarse glatsiofluviaalsete ja glatsiolimniste setetega. Kvaliteetsed kruusliiva varud on seotud just glatsiofluviaalsete setetega. Vallas on kolm kruus-liiva leiukohta. Varud on toodud tabelis 6.

Tabel 6. Valla kruus-liiva varud

Leiukoha nimi	Pindala	Varud x10 ³ m ³
Kärina kruus-liiva leiukoht	3,5	249,2
Pedese liivaleiukoht	9,4	530,0
Põdrametsa kruus-liiva leiukoht	9,4	614,7

Kruusad-liivad sobivad nii teedehituseks kui ka mördi ja betooni toormeks. Perspektiivikamad on Kärina ja Põdrametsa leiukohad.

1.4.1.3 Turvas

Haanja kõrgustiku valdkonda kuuluvana esineb vallas rohkesti väikese pindalaga valdavaalt moreenisisestest vetest toituvaid äravooluta nõgudes paiknevaid soid. Kinnitatud varuga turbamaardlaid pole. Turba leiukohtade andmed on toodud tabelis 7.

Tabel 7. Valla turbavarud (Orru, 1995)

Leiukoha nimi	Üldpindala/Maardla pindala	Varud x 10 ³ t Kütteturvas/alusturvas	Kasutamine
Hino soo	1006/478	2007/47	Osaliselt kaitseala piirides, hea marjasoo
Kise soo	137/62	173/4	Kaitseala piirides
Kuivassaare soo	676/326	1882/0	Jätta looduslikku seisundisse
Mikkeli soo	95/59	223/0	Jätta looduslikku seisundisse
Murati soo	69/49	145/0	Jätta looduslikku seisundisse, hea jõhvikasoo
Precksa soo	68/50	185/0	Jätta looduslikku seisundisse
Selsi soo	672/97,9	1720/0	Jätta looduslikku seisundisse, hea jõhvikasoo
Tika soo	1180/592	2111/33	Alusturba varud ammendatud

1.4.1.4 Savi

Savi kasutamine vallas on olnud traditsiooniline. Varemalt asus Kriiva (Griiva) külas tellisetööstus ja valmistati savinõusid ja kahhelkive. Vallas paiknevad kaks tarbevaru tasemel uuritud varudega maardlat - Määsi ja Perametsa maardlad ning Luha savi leiukoht. Andmed varude kohta on toodud tabelis 8.

Savi toodetakse hetkel Määsi maardlast, kus AS Misso Savitööstus omab 1,16 ha suurust mäeeraldust.

Tabel 8. Valla savivarud.(Rosentau, 1998)

Leiukoha nimi	Maardla pindala (ha)	Varud x10 ³ t Aktiivne tarbevaru/prognoosvaru	Kasutamine
Määsi maardla EMK-020 30.12.91	1,16	28,2/43	Ehitustellis, kattekeraamika, drenaažtorud
Perametsa maardla EMK-201 27.07.94	3,11	53,8/-	Ehitustellis
Luha leiukoht		222,2/-	Katuse- ja kahhelkivideks

1.4.1.5 Põhja ja pinnavesi

Põhjavesi esineb kõigis kvaternaarsetes setetes. Nende paksus ulatub mõnest meetrist kuni 100...200 meetrini. Rajatud salvkaevud on 2...5 m sügavused, kohati ulatub sügavus 10...15 meetrini. Vee kvaliteeti mõjutavad kvaternaarse setete vahetu seos devoni ladestu terrigeensete setetega, seetõttu on vees kõrgendatud raudioonide sisaldus.

Kvaternaarse setete all esineb kaks põhjavee ladet devoni kivimites. Ülemdevoni põhjavee lademe vettkandvateks kivimiteks on dolomiidid, savikad dolomiidid savi ja mergli vahekihtidega. Paljanduvad karstialana Tsiistres. Enam kasutatav on kesk-ülemdevoni põhjaveelade, kus vettkandvateks kivimiteks on liivakivi ja dolomiidid. Vesi on surveine, kohati rauarikas.

Vald asub järvede rikkal maastikul. Järved on glatsiaalse tekkega. Pärast jääpaisjärvede taandumist tekkinud järved on tänaseks setetega täitunud ja tugevasti soostunud. Järved kuuluvad Kagu-Eesti vähe ja huumustoiteliste järvede hulka.

Järved levivad siin tihedais sumbrühmades, suuremaid järverühmi on neli. Need järverühmad moodustavad võõndi, mis põhja-lõuna suunas läbib valda. Kõige põhjapoolsema osaliselt valda jääva järverühma moodustavad Kirikumäe järv nelja suurema ja kolme väiksema järvega. Teise tiheda järverühma moodustab Kisejärv koos kuue väiksema järvega. Kolmanda järverühma moodustavad Pulli-, Saar- ja Immakujärv ning viimase kõige lõunapoolsema järverühma keskjärveks on valla suurim järv - Hino järv, mille ümber asuvad väiksemad järved.

Omaette järverühm asub valla kirdepiiril, mille moodustavad osaliselt valda jäävad Põrste ja Tserepi järv ning naabervalda jäävad väiksemad järved. Valla suuruselt teine järv Pabra järv ja Tootsi järv moodustavad järvepaari valla kagu nurgas vastu Venemaa piiri.

Valla territooriumil asub kokku 35 suuremat ja väiksemat järve. Järvede nimistu ja andmed on toodud tabelis 9.

Järved on suhteliselt kalarikkad ja sobivad kalaspordi harrastamiseks. Kalamajanduslikult 1997. a kalavarude täiendamiseks asustati Kisejärve 6670 samasuvist linaski maimu (Võru maakond, 1998). Hino järv on kala-

majanduslikult väärtuslik latika-haugi või latika-koha järvena. Sobib ka kalaspordi harrastamiseks. Samasugune on ka Hino Mustjärv.

Jõevähi varud pole peale vähikatu enam taastunud. Järvede veetasemete alandamine, vete reostamine ja liigne eutrofeerumine ei võimalda nähtavasti enam endises ulatuses vähivarude taastamist. Rangete kaitseabinõudega oleks vast võimalik siiski vähivarusid osaliselt säilitada. 1997. a asustati Kisejärve 2000 samasuvist jõevähki (Võru maakond, 1998).

Tabel 9. Valla järved (Eesti järved, 1968; Mäemets, 1977; 1989)

Järve nr	Järve nimi	Pindala (ha)	Sügav. max m	Kalastik (liiki)	Taimestik (liiki)
1445	Kirikumäe Linajärv	2,0	-	-	-
1448	Kirikumäe Kõrbjärv	2,2	-	-	-
1450	Pedeja järv	6,4		2	-
1454-1	Tserapi järv	2,5	5,8	4+	18
1523-2	Märajärv	4,5	-	2	+
1529	Preeksa järv	15,1	4,8	9+	18
1530	Viisjärv	3,2	-	-	-
1531	Pahijärv	10	2		7!
1532	Kisejärv	48,9	5,6	9+	8
1534	Luikjärv	3,5	~4	-	-
1535	Vuhjärv	1,6	-	-	-
1538	Pärtle järv	3,2	-	-	-
1540	Sõdaalune järv	8,5	~2	-	-
1541	Kirbu järv		-	-	-
1542	Tika järv	3,0	-	-	-
1543	Savioja Väike-Soojärv	0,7	6	-	-
1544	Mägialuse järv	1,7	3	-	4
1545	Savioja Suur-Soojärv	12,6	4	2	-
1546	Misso (Preeksa) Palujärv	11,7	~3	8+	26
1547	Mikkeli järv	4,7	6,1	4+	4
1549	Immaku järv	3,2			
1550	Misso Saarjärv	22,5	4,4	9+	12
1552	Pullijärv	61,7	7,1	11+2	17
1553	Tiidu järv				
1554	Idina järv	5,3			
1555	Hino järv	198,8	10,4	13+ 20 kg/ha	18
1556	Vineki järv				
1557	Vineki Paisjärv	2,3			
1558	Hino Mustjärv	6,1	6	13+	15
1559	Murati järv	66,6*			
1560	Lautri järv	2,2			
1561	Üldna järv	1,4			
1562	Pörste järv	8,5	5	5+	14
1565	Tootsi järv	5,5			
1567	Pabra järv**	96,9	3,6	10+	23

* Murati järvest kuulub 9,5 ha Lätile, **Pabra järvest kuulub 12,5 ha Venemaale

Valla vooluveestik koosneb kümnest suuremat jõest, ojast ja kraavist. Pikemalt valda läbivaks jõeks on Pedetsi jõgi, mis kogub oma veed Saar-, Pulli- ja Hino järvedest. Jõgi on kiirevooluline (80 cm/s), kuid suvel suhteliselt veevaene (Võrumaa, 1926). Oru lammil esineb rohkelt allikaid. Valla jõed ja ojad on toodud tabelis 10.

Tabel 10. Valla jõed ja ojad (Eesti NSV jõgede...,1986)

Jõe nr	Jõe nimi	Kogupikkus km	Valgala km ²	Suubub
1576	Kuura jõgi	14	67,7	Murati järve
1577	Lüütsepa oja	3	-	Kuura jõkke
1578	Käbli oja	4	6,7	Kuura jõkke
1580	Vaidava jõgi*	71	597	Mustjõkke
1597	Pedetsi jõgi**	26	119	Aviekste jõkke, Lätis
1598	Pari oja	2,5	12,2	Pedetsi jõkke
1599	Pulli kraav	3	6,0	Pedetsi jõkke
1600	Suurmäe oja	7	24,2	Pedetsi jõkke
1601	Siksali oja	4	16,9	Pedetsi jõkke
1602	Punaoja	3,5	14,5	Pabra järve
1603	Lidva jõgi***		25,6	

* Vaidava voolab lähtest 2 km Eesti-Läti piirijõena ja alamjooksul 14 km ulatuses jälle Eestis. Valgalast asub 204 km² Eestis.

** Pedetsi jõe pikkus on 159 km ja valgala 1690 km²; Eestis voolab jõgi 26 km pikkuselt, sellest 8 km piirijõena Venemaaga.

*** Lidva jõgi saab alguse Pabra järvest ja suubub Venemaal Kudepi jõkke.

1.4.2 Kaitsealad

Ulatuslikumaks kaitsealaks vallas on Kisejärve maastikukaitseala. Kaitseala piirid ja kaitse-eeskiri on kinnitatud 1996. a (RT I 1996, 47, 914, 1999, 55, 586). Kaitseala ühendab järverühma seitsmest lähestikku asuvast järvest. Järvedes leidub haruldasi vetika- ja zooplanktoni liike. Kisejärvest ja Pahijärvest on leitud vanaaegseid kalapüüniseid – kaitsaid. 1939. a leiti siit ühest puutüvest õõnestatud paat, 1973. a leiti teine samasugune. Need primitiivsed paadid on 800...950 aastat vanad (Mäemets, 1977). Kaitseala jaguneb kolmeks sihtkaitsevööndiks, millest Selsi soo sihtkaitsevöönd asub lahustükina Misso metskonna maadel.

Kisejärve maastikukaitseala välispiir (edaspidi piir) kulgeb Misso vallas Misso-Tsiistre maantee ja Misso metskonna kvartali 44 lõunapiiri ristumiskohast kvartalite 44 ja 43 lõunapiiri mööda läände kuni Põdrametsa (61) talu kirdepiirini, edasi nimetatud talupiiri mööda loode suunas kuni kvartali 43 läänepiirini ning edasi kvartalite 43 ja 23 läänepiiri ning kvartali 15 lääne- ja edelapiiri mööda kuni Niilo (180) talu lõunapiirini. Edasi kulgeb piir mööda Niilo (180) talu edelapiiri kuni Põnni-Kärina pinnasteeni ja jätkub nimetatud pinnasteed mööda põhja suunas kuni Järve (214) talu loodepiirini ning edasi mööda seda kirde ning kagu suunas kuni Põnni (103) talu Kisejärve äärses lahustüki loodepiirini, seejärel mööda seda piiri kirdesse kuni nimetatud lahustüki kirdetipuni ning edasi mööda Misso-Tsiistre maanteele suunduvat metsateed kagusse kuni Misso-Tsiistre maanteeni. Edasi kulgeb piir mööda nimetatud maantee idaserva kirdesse kuni haritava maa alguseni Põnni (103) kinnistul, seejärel mööda haritava maa lõunaserva algul kirde, edasi põhja ja kirde suunas ning jätkub Põnni (103) talu idatipust loodesse kulgeva piiri mõttelist sirgjoonelist pikendust mööda kagu suunas nimetatud talupiirini, seejärel mööda seda kagu, edela ja lääne suunas kuni Misso metskonna kvartali 16 kirdetipuni. Edasi kulgeb piir mööda kvartalite 16 ja 24 idapiiri kuni Põnni (102) talu Vuhjärve äärses lahustüki lõunapiirini, seejärel mööda seda Misso-Tsiistre maanteeni ja edasi nimetatud maanteed mööda lõuna ja kagu suunas kuni lõikumiseni kvartali 44 lõunapiiriga.

Lahustükina kuulub kaitseala juurde maa-ala Misso vallas, mille piir kulgeb Misso metaskonna kvartali 59 kagutipust lääne suunas mööda kvartalite 59, 58 ja 57 lõunapiiri ning seejärel mööda kvartali 57 läänepiiri kuni kvartali loode-tipuni. Edasi jätkub piir Kuura jõge mööda põhja suunas kuni Kärina-Kuura teeni, seejärel mööda Preeksa- Mihkli (108) talu lõunapiiri (Misso metaskonna kvartali 38 eraldiste 13 ja 14 põhjaosas) ida suunas kuni kvartali 39 loodepiirini ja edasi mööda nimetatud piiri kvartali 39 loodetipuni ning sealt sirgjoonena kirde suunas kuni Kotli maaüksuse loodetipuni. Piir jätkub nimetatud maaüksuse läänepiiri mööda lõuna suunas kuni kvartali 41 eraldise 1 kirdetipuni. Edasi kulgeb piir kvartali 41 kirdepiiri mööda kagu ja ida suunas kuni Põdrametsa (61) talu läänepiirini ja mööda nimetatud piiri edelas suunas kuni kvartalit 59 loode-kagusuunaliselt läbiva kraavini. Nimetatud kraavi mööda jätkub piir kagu ja ida suunas kuni kvartali 59 idapiirini ning siis nimetatud piiri mööda kuni kvartali 59 kagutipuni.

Osaliselt jääb valla piiridesse Kirikumäe järvekaitseala lõuna ja idaosa. Kaitseala on loodud 1983. a Kirikumäe järve kaitseks ja hõlmab ka teda ümbritsevad järvi.

Kaitse all on 5 puud, millest kindlasti markantsem on Pältre lühterkuusk. Kaitsealused objektid on toodud lisas 1.

Vastavalt seadusele on kaitse all seni kaitsmata I kategooria looduskaitsealuste liikide kasvukohad ja pesapaigad nende avastamise hetkest kuni otsuseni kaitseala moodustamiseks või selle moodustamisest loobumiseni.

1.4.3 Rekreatsioonivõimalused

Valla looduslik omapära (reljeefi liigestatus, maastike vaheldusrikkus, veekogude rohkus, kliimaatilised tingimused jt), kohalik kultuuripärand ja arenenud infrastruktuur loovad eeldused kõige mitmekesisema aastaringse kasutusega puhkemajanduse ja turismi arendamiseks.

Suvel on põhiline puhkajate hulk koondunud kahe biotoobi piirile – veekogude kaldajoonele ja metsaservale.

Talvel on põhiliseks tõmbenumbriks suusatamiseks sobiva reljeefiga nõlvad, metsarajad, lagendikud (nendest ka paremaid vaatekohti pakkuvad). Samuti on talvel suhteliselt rohkem koormatud hea läbipääsevusega metsad ja metsasihid.

1.5 Sotsiaalne taust

1.5.1 Elanikkonna struktuur

Valla elanikkond on vananev. Vanuselise koostise, mis on toodud tabelis 11, järgi on peaaegu üks kolmandik elanikest pensioniealised.

Tabel 11. Vanusestruktuur vallas (Võru maakond, 1998)

	0-15		16-56/61		57/62+	
		%		%		%
elanikke	199	19,4	501	48,9	324	31,6

1.5.2 Tööturg

Tööhõive ja tööturu olukord vallas on kriitiline. Palgatööl on 258 inimest neist 22 tööeas vanemaid. Oma vallas sai tööd 230 inimest, neist tööeas vanemaid 31 inimest Väljaspool valda on töökoha leidnud 63 inimest, neist 33 inimest linnas. Tööl käiakse Võrus ja kaugemalgi.

Eelarvelistes asutustes töötab kokku 203 inimest. Füüsilisest isikust ettevõtjana (kaasaarvatud talud) saab tööd 21 inimest.

Ametlikult registreeritud töötuid oli vallas 9.

Peamiseks valdkonnaks kus inimesed vallas tööd saavad on riigistruktuurid. Seal töötab 60% hõivatutest. Teiseks suuremaks tööandjaks on vallavalitsus oma allasutuste kaudu (koolid, raamatukogud jne), üldse annavad eelarvelised asutused vallas tööd 40...42% elanikest. Põllumajanduses leiab rakendust alla 5% valla elanikest.

Väikeettevõtlus, kaubandus ja toitlustamine ning teenindus annab tööd vaid vähestele. Suuremad tööandjad vallas on toodud tabelis 12.

Tabel 12. Suuremad tööandjad vallas

Ettevõtte	Tööliste arv
Misso kordon, Luhamaa ja Murati piiripunktid	61
Misso keskkoo	39
Misso Metskond	32
Luhamaa tollipunkt	28
Misso Vallavalitsus	22
AS Misso Savitööstus	14
Misso lastepäevakodu	11
Misso Erametsaühistu	8
OÜ M.A.O	8
Luhamaa algkool	6
Misso kauplus	6
Misso rahvamaja	4
AS Olerex Misso tankla	4

Töökohtade vähenemine maal on viinud pendelrände võrreldes nõukogude perioodiga vastupidiseks. Peamisteks põhjuseks on vähesed töö leidmise võimalused kodukohas. Noorte (kuni 34-aastased) jaoks on võrreldes teiste

vanuserühmadega olulisemad pendelränne põhjused ka madalamad palgad ja vähesed arenguvõimalused kodukohas.

Mida kõrgema haridusega on inimesed, seda raskemaks peetakse kohapeal sobiva töö leidmise võimalusi. Nende jaoks on pendelränne parim kompromiss, sest enamus kõrgharidusega inimesi ei soovi siiski elukohta vahetada.

1.5.3 Koolid, lasteaiad

Lasteaed asub Misso alevikus.

Misso keskkool asub Misso alevikus. Koolis õpib 153 õpilast ja töötab 21 õpetajat.

Luhamaa algkoolis, asutatud külakoolina, õpib 6 õpilast ja töötab 3 õpetajat.

Tabel 13. Kooli tulevate laste prognoos aastateks 1999-2003

Õppeaasta	Tulevad kooli	Lõpetavad kooli	+/-
1999	11		
2000	11		
2001	9		
2002	11		
2003	6		

1.5.4 Meditsiiniline teenindus ja tervishoid

Tervishoiuasutustest on vallas ambulatoorium ja perearstipunkt. Perearst töötab füüsilisest isikust ettevõtjana, vald on kindlustanud ruumid ja seadmed. Lähim teise astme meditsiiniline teenindus asub Võru linnas, kus on haigla.

1.5.5 Vanurite hooldus

Valla lähim hooldekodu asub Vastseliinas, mis pakub eluaset eelkõige neile vanuritele, kellel on omaette elades probleeme toimetulekuga. Hooldekodu on rajatud ühise ettevõtmisena ja vallal on seal kasutada 5 voodikohta. Hetkel on Vastseliina Hooldekodus kaks valla elanikku.

Valla turvatubades elab momendil viis vanurit ja üks pere. Avahooldusele on allutatud 166 üksikvanurit, kes elavad oma majapidamises. Kodune hooldus on kindlustatud ka I grupi invaliididele, keda vallas on 25 inimest.

1.6 Kultuur

Vallas on oma rahvamaja, kus tegutsevad 15 taidlus- ja huviringi üle viiekümne osalejaga. Töötab oma puhkpilliorkester. Misso rahvamaja mahutab 380 istekohta ja aastas toimub 70...90 erinevat üritust, millest võtab osa üle 3 000 inimese.

1.6.1 Raamatukogud

Misso vallas töötab kaks külaraamatukogu. Misso keskkoolil on oma raamatukogu.

Misso külaraamatukogu, mille fondi suurus on üle 13 300 ühiku ja 300...310 alalist lugejat.

Luhamaa külaraamatukogu, mille fondi suurus on üle 9 200 ühiku ning 150...160 alalist lugejat.

1.6.2 Sportimisvõimalused

Võrkpalli väljakud asuvad Misso keskkooli juures, alevikus. Rajatud on jõusaal.

1.6.3 Vabaõhuüritused

Vallal on järve ääres oma vabaõhulava, kus korraldatakse suveüritusi. Regulaarselt toimub Misso laulupidu igal aastal augustikuu 1. pühapäeval.

1.6.4 Ajaloo-, arheoloogia- ja arhitektuurimälestised

Muinsuskaitse all on asulakohad Hino ja Kimalase küla piiril, Misso-Aluksne tee mõlemal küljel, Siksali talust 350 m loodes oleva teelahkme ümbruses, Hino järve kirdekaldast 50-350 m kirdes (300x400 m ala) ja Kivioru külas, Suuremäe talu ümbruses 70 m raadiuses, talu ja maantee vahelisel alal. Linnamägi Kimalase (end Lemmatsi) külas, Riia-Pihkva maantee ja Misso-Aluksne tee ristist 650 m kagus, Misso-Aluksne teest 350 m idas, metsa kaguservas ja mitmed kivikalmed ja kalmistud.

Täielik nimekiri vallas asuvatest muinsuskaitse alla kuuluvatest objektidest on toodud lisas 2.

1.6.5 Kirik

Vald jääb EELK Võru praostkonna Vastseliina Katariina koguduse piirkonda. Peakirikuks on Vastseliina Kirik, Misso alevikus asub abikirik. Vallas tegutseb EAÕK Luhamaa Pühavaimu kogudus, kellele kuulub Luhamaa Pühavaimu kirik.

1.6.6 Kalmistud

Vallas on kaks kalmistut. Üks neist asub Määsi külas Luhamaa kiriku juures ja teine alevikust idas, Kääli külas Riia–Pihkva kivitee ääres.

1.6.7 Seltsid, vallaelu kajastamine

Vald kuulub ühena 13-st Võrumaa vallast Võrumaa Omavalitsuste Liitu.

Valla elu kajastab kohalik ajaleht *Setomaa*, mille väljaandjaks Setomaa Valdade Liit, kuhu kuulub ka Misso vald. Liidu eestvõtmisel on nüüd ka Seto(maa) raadioprogramm Kaguraudios.

Missos tegutseb Haridus- ja kultuuriselts *Pugola* ning Misso Maanaiste Selts.

1.7 Turvalisus ja politsei

1.7.1 Politsei

Valda teenindab Võru Politseiprefektuuri konstaablijaoskond. Jaoskonna keskus asub Vastseliinas ja teeninduspiirkond kuuluvad veel Vastseliina ja Meremäe vald.

1.7.2 Päästeteenistus

Valda teenindab Võrumaa Päästeteenistuse Vastseliina komando, kus on ööpäevane valve. Kohapeal on tuletõrjemasin ja meeskond. Metsatulekahjude puhul toimub koostöö Metsaametiga.

1.7.3 Piirivalve ja toll

Vald kuulub koos Haanja, Rõuge, Vastseliina, Varstu jt valdadega Kagu Piirivalvepiirkonna tegevuspiirkonda. Valla territooriumil asub Luhamaa piiripunkt piiriületuseks Venemaa Föderatsioonile. Piiripunktide vahelise ala kontrolliks on piirkonnas neli kordonit, millest üks asub Misso alevikus. Üldjuhtimine toimub piirkonna staabist Võrus.

Kagu Tolliinspektorat teenindab Võru ja Põlva Maakonda. Vallas asub üks kahest tollipunktist – Luhamaa tollipunkt.

1.8 Teed ja kommunikatsioonid

Valda läbivad riigiteedest Riia-Pihkva ja Tallinn-Tartu-Võru-Luhamaa põhi- ja maanteed ja 8 kõrvalteed. Põhimaanteed on asfaltkattega ning hea sõidetavusega. Enamik kõrvalteid on kruusakattega ning vajavad pidevat korrastamist.

Valla teid on 30 kogupikkusega 98 km, kõik on kruusakattega. Misso alevikus on kõnniteedega tänavaid 1 km ja valgustatud tänavaid 5 km. Valguspunkte on 78.

Bussiliikluse tihedus on rahuldav ning kindlustab elanike enamuse reisi-vajadused.

Valla piirides on bensiinijaam Misso alevikus.

1.8.1 Telefoniside

Üldkasutatavat telefoniside võrku haldab AS Eesti Telefon Lõuna Telefonivõrk, keskusega Tartus. Kõikidele abonementidele on tagatud automaatne väljumine kaugsidevõrku. 1997. a paigaldati uus sidekaabel Tsiistresse ja piirkond sai juurde 20 telefoni. Probleemiks on side halb kvaliteet ja ühendusliinide kulumine. Terve rida külasid on siiani telefonita ja soovijaid pole võimalik rahuldada Möldre, Hino ja Ritsiko külades.

Mobiilsides toimivad EMT NMT telefonid kogu valla osas. Osalise leviga on EMT GSM ja Radiolinja GSM võrgud, lisandumas on Q-GSM võrk.

1.8.2 Sideteenused

Vallas on kolm postkontorit:

Misso sidejaoskond nõudmiseni ja nimekastid	65 001;
Luhamaa postipunkt nõudmiseni ja nimekastid	65 011;
Tsiistre sidejaoskond nõudmiseni ja nimekastid	65 002.

1.8.3 Elektrivõrk

Valla elektrivarustuse toitealajaamad paiknevad väljaspool valla piire. Jaotusvõrgu moodustavad 10/15 kV liinid ja enamuses madalpinge s.o 0,4 kV õhu-liinid.

Tarbimises on toimunud muutused, tarbimise kasv on kandunud uutesse piirkondadesse (talud, väiketööstus), kus ei ole sellega liinide ehitamisel arvestatud. Voolukõikumised raskendavad ettevõtlusega tegelemist. Kohati on pingelangud väga suured.

Elektrisüsteem kuulub Lõuna Elektrivõrkude piirkonda ja liine teenindab Võru Elektrivõrk. Müüki teostab Võru Elektrivõrk.

1.8.4 Gaasivõrk

Valda läbib Valdai-Pihkva-Riia gaasijuhe. Gaasi tarbib AS Misso Tellisetehas ja samuti aleviku elanikkond. Gaasivarustust teenindavaks ettevõtteks on AS Põlva Magistraalgaas.

1.9 Elamu- ja kommunaalmajandus

1.9.1 Elamufond

Vallas puuduvad andmed elamufondi osas, millise moodustavad individuaal-elamud.

Elamufond hõlmab põhiliselt endiste kolhooside poolt ehitatud ning hiljem erastatud elamuid.

1.9.2 Katlamajad

Keskküttesüsteeme kasutavad põhiliselt tihehoonestusega alade elamud. Vallas on kaks katlamaja. Üks neist asub Misso alevikus ja teine Lütä külas.

1.9.3 Veevärk, kanalisatsioon ja puhastusseadmed

Elanikkond tarbib valdavalt maapinnalähedast põhjavett 3...10 m sügavustest kaevudest. Keskuste elamud, laudad ja farmid tarbivad vett 130...180 m sügavustest puurkaevudest.

Kanalisatsioon ja veevarustus on välja ehitatud Misso alevikus ja Luhamaa tolli- ja piiripunktis.

Kokku on vallas kaks töötavat puhastusseadet, mõlemad vastavad nõuetele. Puhastusseadmete loetelu ja andmed on toodud tabelis 14.

Tabel 14. Puhastusseadmed vallas

Valdaja	Asukoht	Puhasti tüüp	Järel-puhasti	Võimsus BHT5/d	Ekspl aasta	Eesvool
Misso vald	Misso alevik	ringkanal	Biotiik 2tk	18,0	Rem 1998	Pedetsi jõkke
Kagu Tolli-inspektor	Lütä küla	Environment 12/2		40-70 IE	1998	

1.9.4 Jäätmemajandus

Valla prügimägi asub Kimalase külas üldpinnaga 1,0 ha. Aastane jäätmete kogus 80 tonni (1998), peamiselt sega-olme jäätmed (Ideon,1998). Prügimägi vajab korrastamist.

1.10 Ettevõtlus

1.10.1 Teenindus ja kaubandus

Kaubanduse vallas on olukord Misso vallas rahuldav, kuid teenindusasutuste võrk on alles arengustaadiumi alguses. Vallas töötab kolm kauplust.

1.10.2 Põllumajandus

Põllumajanduslikku maad on vallas 5 020 ha ja sellest haritavat 4 010 ha. Maa-viljakus on vallas erinev, paremad põllumaad jäävad Misso ümbrusesse. Endiste ühismajandite asemel pole jäänud ühtegi põllumajandus ettevõtet.

Talude osakaal vallas on veel suhteliselt väike. Tagastatud maade alusel on moodustatud 167 kinnistut. Talusid on kokku 177 ja nende kasutuses on 3 632,7 ha maad, millest haritavat maad on 800 ha. Kasutusse andmata on veel 1 557 ha maad.

1.10.3 Metsamajandus

Metsade all on 65% valla territooriumist ehk 10 274 ha. Riigimetsa on sellest 4 287,8 ha ja seda haldab Misso Metskond. Ülejäänud metsast, mille suuruseks on 5 987 ha moodustavad talumetsad ligikaudu 2 036 ha.

Väikeste metsaomanike osal hakkavad toimuma muudatused peale esialgsete tulude saamist, mil mets hakkab nõudma kulutusi. Väikemetsaomanikel on oma kulutuste vähendamiseks kaks teed:

- moodustatakse metsanduslikud ühistud;
- müüakse oma metsamaa maha.

Mõlemal juhul tekkivad suuremad erametsaomanikud, kelle tulud katavad kulud metsamajandusele.

1.11 Koostöö ja sõprussidemed

Vald kuulub ühena 13 omavalitsusest Võrumaa Omavalitsuste Liitu. Koos Värskas, Meremäe ja Mikitamäe vallaga kuulub Misso vald Setomaa Valdade Liitu.

Misso Keskkoolil on sõprussidemed Petseri kooliga Vene Föderatsioonis ja Ape kooliga Läti Vabariigis.

Koostöö võimalused/valdkonnad:

- 1) Hariduse koordineerimine ületab omavalitsuste piire;
- 2) Spordi/turismi valdkond;
- 3) Kommunikatsioonid koostöös naabervaldadega;
- 4) Maastike kinnikasvamise vältimine.

2 MISSO VALLA SWOT-ANALÜÜS

TUGEVD KÜLJED:

Geograafiline asend
 Kohalik looduslik ressurss
 Mets, savi (keraamika), kivi, järved
 Rekreatsioonivõimalused: puhas ja kaunis loodus, turismivõimalus
 Transiidi võimalused
 Pihkva-Riia tee ja selle teenindus
 Tolliteenistused Luhamaal ja Muratis, Misso piirivalvekordon
 Rahuldav haridusvõrk vallas, keskkooli olemasolu
 Tugevad kultuuritraditsioonid
 Seto kultuuri omapära
 Turvaline elu
 Maagaas (klaasitehas)

NÕRGAD KÜLJED:

Kaugus tõmbekeskustest, pealinnast
 Side (raske internetiga ühendumine)
 Puudus on kvaliteetset ja distsiplineeritud tööjõust
 Ei ole koostööks valmis
 Heakorraale ja imidzile pööratakse vähe tähelepanu
 Asukoht riigi lõuna ja idapiiril
 Elanikkonna vananemine ja vähenemine
 Noorte väljaränne
 Erinevad huvigrupid
 Vaesus, tööpuudus, madal palk
 Hõre asustus
 Madal mullaviljakus
 Passiivsus
 Laenude jagamise keerulisus

VÕIMALUSED:

Turism, transiit
 Tööhõive tõstmine töökohtade loomise kaudu
 Metsamaterjali ümbertöötlemine
 Kasutamata on kohaliku intelligentsi potentsiaal korraldada täiend- ja ümberõpet
 Kultuuri- ja haridusasutuste integreerumine
 Ettevõtlusele sooduskeskkonna loomine
 Rahvusvahelise koostöö arendamine
 Mahepõllumajandus
 EL ja teiste fondide kasutamine
 Asukohast tulenevate võimaluste kasutamine (vabamajanduse tsoon)

OHUD:

Koolivõrgu reform
 Noorte lahkumine, ajude äravool
 Elanikkonna vananemine
 Infrastruktuuride lagunemine
 Riigi toetus mittetoimetulevatele gruppidele, kuna vallal on vähe võimalusi jaotamise tingimuste määramisel kaasa rääkida
 Kohaliku vaimuelu sumbumine

- Huvigruppide vastandumine
- Reformide venimine
- Liigne metsaraie
- Alkoholism, töötus, narkootikumid
- Valdade liitmine

3 KESKKONNA PIKAAJALISEST JA SÄÄSTLIKUST KASUTAMISEST

Eesti Vabariigi põhiseaduse järgi on igaüks kohustatud säästma elu- ja looduskeskkonda ning hoiduma sellele kahju tekitamast. Looduskeskkond on ressursiks, mida tuleb kasutada läbimõeldult ja säästvalt. Riigikogu poolt on heaks kiidetud *Eesti keskkonnastrateegia* (RT I 1997, 26, 390), kus on määratletud looduskasutuse ja keskkonnakaitse arengusuunad ja põhiülesanded aastani 2000 ja 2010. See tähendab riiklikult suunatud ja üldsuse poolt omaks võetud arengut, kus oleviku põhinõudeid ohustamata võetakse arvesse tulevaste põlvkondade vajadusi. See tähendab ka seda, et majandustegevuses peab arvestama looduse seatud piire.

Looduskeskkonna kui ühtse tervikliku kompleksi huvide arvestamiseks lülitatakse keskkonnanõuded teiste eluvaldkondade ja majandussektorite arengustrateegiasse, nendega tuleb arvestada iga üksiku loodusvara ja keskkonnakomponendi kasutamisel ja kaitsel.

Majanduse arengut mõjutatakse keskkonda säästvas suunas. Selle saavutamiseks reguleeritakse looduskasutust ja seatakse tegevuspiiranguid keskkonna kaitseks.

Kõigil keskkonna kasutajatel ja kahjustajatel peab lasuma täielik vastutus oma tegevuse eest. Ettevõtted peavad tagama oma tegevuse vastavuse keskkonnakaitse nõuetele.

Keskkonnakahjustusi ärahoidvatest meetmetest on tähtsamad territooriumi planeerimine, keskkonnamõjustuste hindamine ja keskkonnaaudit. Planeeringu koostamisel on põhiülesanne keskkonna ja majandushuvide tasakaalustamine. Seega on oluline, et kogu maakasutus ja valla arengustrateegia harmoneeruksid meid ümbritseva looduskeskkonnaga. Vastavalt *Säästva arengu seadusele* (RT I 1995, 31, 384, 1997, 48, 772) võib omandi käsutamise ja ettevõtlusega tegelemise õigust kooskõlas seadustega kitsendada, seda lähtudes vajadusest kaitsta loodust, kui inimkonna ühisvara ja rahvuslikku rikkust.

Üks viis kavandatava tegevuse mõjude ulatuse selgitamiseks on nõuda keskkonnamõjustuste hinnangu tegemist detailplaneeringutele, mille alusel võidakse võtta maid kasutusele saastavama loomuga tööstuse vms jaoks. Juhul kui sellest nõudest kinni ei peeta, tuleb koostöös Võru Maavalitsuse keskkonnanosakonnaga/Eesti Keskkonnaministeeriumiga nõuda selliseid ehitisi hõlmavate detailplaneeringute ja projektide keskkonnaekspertiisi.

4 ARENGUSTRATEEGIA PÕHISUUNAD AASTANI 2014

Arengu eelduseks on valla dialoog ja probleemide arutelu elanikega, kelle elukeskkonda ja tingimusi pikaajalised kavad vahetult kujundama hakkavad ning keda vastuvõetavad otsused otseselt puudutavad.

Seega on valla tulemusliku tegevuse põhiprintsiibid:

- Kõigile osalemiseks võrdsete võimaluste tagamine;
- Kohaliku elanikkonna informeerimine ja kaasamine;
- Sidus lähenemine keskkonnale, majandusele ja ühiskonnale;
- Erinevate tegevusalade tähtsuse selgitamine, regionaalsete eripärade leidmine ja nendega arvestamine.

Käesolevas peatükis on leidnud kajastamist valla arenguperspektiivid järgneva 10-15 aasta jooksul. Käsitletud on teisiti öeldult seda, kuidas ja kuhu suunas allpool toodud valdkonnad peaksid arenema.

4.1 Valla asend

Misso vald asub Võru maakonna äärealal ja on ühtlasi ka riigi kõige äärmine omavalitsus vastu Vene Föderatsiooni ja Läti Vabariigi piiri. Asend infrastruktuuride suhtes on hea, valda läbivad olulised magistraalteed ja gaasitrass. Puuduseks on kaugus suurematest keskustest.

Valla asend mitmekesisel puhkemaastikul, soodustab puhkemajandusega haakuvate ettevõtlusvormide väljaarendamist.

4.2 Asustustihedus ja asulate omavahelised suhted

Valla asustus on hõre. Tihedam on asustus peamiste liiklusteede - suurte maanteed ja nende sõlmpunktide lähikonnas ning valla põhja osas. Iseloomulik on tihe teestik ja asustuses domineerivad üksikõued ja hajaküla.

Oluliseks nõrgaks küljeks on tugeva kolmanda astme keskuse puudumine lähikonnas. Varemalt valla jaoks olulise tõmbekeskuse Vastseliina seavad valda veel vaid kiriklikud ja ajalooliselt kujunenud sidemed, mis nõrgenevad sama kiirelt kui väheneb vanem põlvkond.

Misso alevik kui tugev teise astme keskus, kuid väikese tagamaaga, ei saa areneda kolmanda astme keskuseks. Vastseliina aleviku suutmatust täita kolmanda astme keskuse funktsioone on olude sunnil pannud osa selle funktsioone Võru linnale, mis asub aga kaugel. Kõik see paneb valla keskusele ülejõu käivaid ülesandeid.

4.2.1 Rahvaarvu prognoos

Kõige olulisemalt mõjutavad valla rahvastiku situatsiooni ränne ja sündimus. Ränne sõltub otseselt valla üldisest arengust, mõjutades omakorda sündimust. Positiivse rändesaldo puhul saabuvad enamasti noored ning sellega kaasneb kõrgem sündimus.

Arvestades momendil valitsevaid trende, kus toimub rahvastiku liikumine linnadesse, võib arvata, et väheneb elanike arv valla äärealadele jäävates külates. Samas võimaldavad atraktiivne maastik ja piirkonna head infrastruktuurid oskusliku tegutsemise juures elanikke valda juurde meelitada. Potentsiaali elanikkonna kasvuks loob vähesel määral läbiviimisel olev omandi- ja maa-reform.

Nii nagu kogu maakonnas on ka vallas sündimus pidevalt vähenenud, toimub rahvastiku vananemine. See mõjutab eelkõige haridussfääri – toimub järsk laste arvu langus.

Lähima viie aasta jooksul toimub koolieast nooremate laste arvu langus ja 20 aasta pärast on see prognooside kohaselt 1/3 kuni poole võrra väiksem praegusest arvust (Ainsaar, 1999). Kooliealiste laste arv väheneb, kuid mitte nii kiiresti.

Tööealiste inimeste arv püsib lähima 10-15 aasta jooksul suhteliselt stabiilsena. Kriitilisem periood algab peale 2015. a, kui tööturule hakkab jõudma väikesearvuline 1990-nendatel aastatel sündinud põlvkond, pensioniikka jõuab aga suhteliselt rohkearvuline 40-50 aastaste põlvkond.

4.3 Sotsiaalne infrastruktuur

Sotsiaalne infrastruktuur vallas peab olema vastavuses asustustihedusega. Praegust situatsiooni, mis on rahuldav, tuleb sel eesmärgil igati säilitada.

4.3.1 Lasteaiad

Erainitsiatiivist lähtudes võib kaaluda, päevahoiderühmade või perelasteaedade väljaarendamist, millistesse vald suhtub toetavalt.

4.3.2 Koolid

Lastele kohapealse koolitusvõimaluse loomine on oluline tegur hoidmaks elanikke kohapeal. Kohapeal koolis käivatel lastel tekib kodukoha tunne, mis on hiljem üheks määravaks teguriks tulevase elukoha valikul.

Eesmärk on teha põhihariduse omandamine võimalikult kättesaadavaks ja tagada koolikohustuse täitmine, milleks tuleb säilitada olemasolev koolivõrk. Algharidus peab olema võimalik lapsel saada oma kodule võimalikult lähedal.

Koolidesse vajalikul hulgal ja tasemel kaadri leidmiseks ja selle läbi koolides antava hariduse konkurentsi võime tõstmiseks tuleb enam väärtustada maa-

koolide õpetaja elukutset. Vald peab võimaluste piires toetama õpetajate (täiendus) koolitust.

Koolidel tuleb koostada oma arengukavad, milles tuua välja konkreetsed ettepanekud haridustaseme tõstmiseks, probleemsete lastega tegelemiseks, täienduskoolituse korraldamiseks jne.

4.3.3 Sotsiaaltoetus

Sotsiaallabi andmise aluseks vallas on sotsiaaltöö andmete register, mida pidevalt parandatakse ja täiendatakse.

Oluline on probleemsete perede, üksielavate vanurite ja invaliidide kodude külastamine, et saada adekvaatset informatsiooni abivajajate kohta. Seega peaks rõhuasetus olema ennetaval (preventiivsel) töö riskirühmadesse kuuluvate inimestega.

Peaesmärgiks on võimaluste piires pakkuda kodukoha järgset sotsiaaltoetust.

Järgnevalt on toodud eesmärgid ja vajadused tulevikus:

- Vanurite toetuse jätkamine kodutoetuse põhimõttel (avatoetus) võimaldamaks, rohkematele vanuritele võimalust oma elupäevad kodus veeta;
- Kasutada valla käsutuses olevaid vahendeid motiveerimaks ettevõtjaid looma töökohti puuetega inimestele;
- Valla sotsiaallabi peab toetama täisväärtuslikku perekonda ja soosima paljulapseliste perede arvu suurenemist;
- Tuleb leida võimalusi täiskasvanute täiend- ja ümberõppeks;
- Pöörata enam tähelepanu noortele, kes ei õpi ega tööta;
- Kasutada töötuid varasemast enam häda-abitöödel;
- Suhtuda alkoholismi kui haigusesse ja sellest tulenevalt korraldada ka ravi. Teha ennetavat (preventiivset) tööd. Kõik noortele mõeldud üritused alkoholivabaks;
- Luua kasuperede ja tugiisikute süsteem puuduva vanemliku toetuse korvamiseks. Ennetav koostöö lastekaitseorganite ja noorsoopolitsei vahel. Vajadusel võtta valda lastekaitse töötaja;
- Leida võimalus tagada kinnipidamiskohtadest vabanenutele ajutine elamis- ja toitumiskohaldamine. Kasutada valla käsutuses olevaid vahendeid motiveerimaks ettevõtjaid võtma tööle kinnipidamiskohtadest vabanenuid;
- Ajutiselt hättasattunud (vaesunud) inimeste ja perede delikaatne toetamine nende suutlikkuse ja toimetuleku parandamiseks;
- Toetusi tuleb jagada pidades silmas pere tegelikku majanduslikku olukorda.

4.3.4 Meditsiiniline teeninduse ja tervishoiu korraldus

Tervishoiupoliitika vallas sõltub eelkõige riiklikust tervishoiupoliitikast. Meditsiini areng on seotud maakonna ja vabariigi meditsiini arenguga tervikuna.

Vallas tööle rakendunud perearstide süsteemi, mis võimaldaks elanikele esmast arstiabi, töö hulka kuuluks ka preventiivse meditsiini korraldamine. Samas sõltub perearsti töö efektiivsus paljuski töövahenditest.

Statsionaarne arstiabi keskus ja kiirabibrigaad asuvad Võru linnas.

Valla poolt tuleb tähelepanu pöörata töökeskkonnale. Tänapäevases tööpuuduse tingimustes ahistab tööandja sageli töötaja õigusi tervislikule töökeskkonnale. Eiratakse ka eelnevate arstlike läbivaatuste ja kutseettevalmistuse nõudeid.

4.4 Kultuur

Vallal tuleb toetada eksisteerivat klubide-seltside-liitude võrgu säilimist. Samuti koduküla kultuuritraditsioonide loomist ja säilitamist ühistegevuse, nagu klubid, seltsid, ühingud, tekkimise, arendamise ja säilitamise läbi. Seltsid on nn kolmanda sektori esindajad, kellela kodanikeühiskonna väljaarendamine pole võimalik. Piirkonna edukus sõltub üha rohkem kohaliku ühiskonna uuenemisvõimest.

4.4.1 Klubid, seltsid

Tasakaalustatud arenguks on vajalik ka inimeste vaimse poole areng, võimalused huvialaseks tegevuseks. Seltside (klubide) tegevus on eriti oluline maa-inimestele, kuna võimaldab omavahelist suhtlemist ning loob seeläbi harmoonilise keskkonna. Seltsid muudavad elu sisukamaks ja paremaks.

Seltsilise tegevuse hoogustamiseks vajab rahvamaja kaasajastamist. Rahvamaja on võimalik samuti kasutada turismi edendamise eesmärgil, seal võiks asuda kohalik infopunkt turistidele. Samuti tuleb seltsitegevuseks võimaldada koolimaja ruumide kasutamist.

Vallale peab seltside toetamisel olema prioriteediks noorteklubide tegevuse toetamine.

4.4.2 Raamatukogud

Valla eesmärgiks on säilitada olemasolevad raamatukogud. Raamatukogude tegevus peab olema omavahel koordineeritud, et võimaldada paremat kirjanduse valikut ning koordineerida raamatukogude vahelist raamatute vahetust.

Teiseks oluliseks eesmärgiks on raamatukogusse *interneti* ühenduse loomine. Lõppeesmärk on muuta raamatukogud info ja teabekeskusteks, kus põhiteenuse kõrval (raamatulaenus) on kättesaadav igat liiki info (sh üldkasutatavad riigi- ja kohalike omavalitsuste andmebaasid ja ettevõtjatele vajalik info).

Raamatukogude üleviimine elektroonilisele infosüsteemile ja ühtse koondkataloogi loomine võimaldavad eri raamatukogudes olevad raamatud teha senisest paremini kättesaadavaks.

4.4.3 Kirik, kalmistud

Tähtsa koha Euroopa kultuuri traditsioonis moodustab kirik, seal kooskäimine ning laste pühapäevakoolid on oluliseks aspektiks harmoonilise ja turvalise elukeskkonna kujundamisel.

Kogudused on väikesearvulised ja seetõttu ei suudeta kirikuid kui kultuuri- ja arhitektuurimälestisi korrastada ja piisavalt hästi hooldada, mistõttu on vajalik valla abi hoonete ja nende ümbruse korrashoiuks. Kirik on olnud koha sümboliks, nii iseloomustavad ka kirikud ja nende seisukord valda.

Kalmistul Kääbli külas saab kujundada sõdades langenute memoriaalkompleksi, kus tuleb korrastada II Maailmasõjas langenute kalmud ja sh näha ette võimalikud kohad Saksa poolel langenute ümbermatmisteks. Kalmistu vajab tulevikus laiendamist.

4.4.4 Ajaloo-, arheoloogia- ja arhitektuurimälestised

Ajaloo-, arheoloogia- ja arhitektuurimälestiste kaitse ehk muinsuskaitse on oluline kultuurise järjepidevuse ja rahva ajaloomälu säilimise aspektist. Valla eesmärgiks on igati kaas aidata ajaloo- ja kultuurimälestiste, kohanime ning muinsuspärandi säilimisele.

Säilitamist, tähistamist ja senisest läbimõeldumat eksponeerimist (lähtudes valla soovist arendada turismi), vajavad kõik valla ajaloo- ja arheoloogiamälestised.

4.5 Rekreatsioon ja turism

Valla looduslik omapära (reljeefi liigestatus, maastike vaheldusrikkus, veekogude rohkus, kliimaatilised tingimused jt) loob eeldused kõige mitmekesisema aastaringse kasutusega puhkemajanduse ja turismi arendamiseks.

4.5.1 Puhkealad

Puhkealana võib vaadelda kogu valda. Looduslähedane maastik oma vahelduva profiiliga, omapäraste pinnavormidega, rikkaliku taimestikuga, järvede äärsete aladega jt on huvipakkuv ja ahvatlev.

Eelistatum puhkealana on valda põhjast lõunasse läbiv järvestiku ja künkliku maastikuga ala, mis on maaliline ja kordumatu. Eraldi puhkealana võib vaadelda valla kaguosa Pabra ja Tootsi järvede ümbrust.

Potentsiaalse ja väljaarendamist vajava puhkealana võib vaadelda valla kirdeosa – Mokra-Pörste-Tserepi kanti.

Valla maastik võimaldab korraldada mitmeid puhkuse eri vorme, sh sportliku ja erisuunitlusega. Suured metsamassiivid on ideaalsed orienteerumismaastikuks. Järvestikud pakuvad võimalusi kalastamiseks, aga ka suplemiseks ja ujumiseks. Talviseks hooajaks on sobivaid suusamaastikke ka valla loode osas.

4.5.2 Turismi arendamise võimalused

Puhkevõimalused on väga mitmekesised, valla loodus sobib nii päevaseks kui ka nädalalõpu kestusega (puhkajad üle Eesti) puhkuse veetmiseks. Looduslikult on olemas head võimalused ka pikema ajalise puhkuse veetjate (puhkajad nii Eestist kui mujalt) meelitamiseks valda. Võimalik on arendada mõlemat – suvist ja talvist – turismihooaega.

Kuna kõik muinsus-, loodus- ja kultuurimälestised suurendavad huvi kogu maastiku vastu on loodushuviliste turistide valda meelitamise seisukohast oluline muinsus- ja looduskaitse all olevate üksikobjektide säilitamine ja senisest läbimõeldumalt eksponeerimine (alustada tuleb nende tähistamisest).

Üheks senikasutamata võimaluseks puhkemajanduse arendamisel on turismitalude tegevuse arendamine vallas (näiteks: väljaüritavad talusaunad, väiksemad telkimisväljakud). See võimaldaks orienteerumist hetkel jõudsalt kasvavale siseturismile (pereturism).

Otstarbekas on koostada **turismi arengukontseptsioon**, mida võiks teha ka koostöös naaberomavalitsustega.

Põhirõhk rekreatiivsete teenuste pakkumisel on vaja asetada keskkonnasõbralikule turismile ja puhketegevusele, hajutades tegevust võimalikult laiale alale.

Kasulik on keskkonna ja turismi vahelisi seoseid reguleerida kolmes põhisuunas:

- Turismi liigendamise, kaasaarvatud massiturismi parema juhtimise ning erinevate vormide toetamisega;
- Turismiteenuste kvaliteedi parandamise, sealhulgas informeerituse ja teadlikkuse suurendamise ning külastajatele sobivate vastuvõtuvõimaluste ja kohtade korraldamisega;
- Turistide käitumise mõjutamisega, milleks võib rakendada pressikampaaniaid ja töötada välja käitumisreegleid.

4.6 Teed ja kommunikatsioonid

Hea ühendus linnadega on eelduseks igapäevasele pendelmigratsioonile. Vaid hea transpordiühenduse olemasolul saavad valla elanikud käia tööl vallast

väljaspool ja vastupidi (see parandab tööturu mitmekesistamise läbi olukorda tööturul), mis on oluliseks aspektiks valla elanikkonna püsijäämisel ja edasisel kasvamisel.

Vald soovib säilitada bussiliikluse praeguse taseme ja võimalusel reguleerida sõidugraafikuid, et need paremini sobiks elanike vajadustega.

4.6.1 Teed ja liiklus

Autostumise tasemelt on Eesti jõudnud maailmas 25. kohale ja on saavutatud taseme 272,7 sõiduauto 1 000 elaniku kohta (Eesti oluliste maanteede...,1997). Kuigi autostumise taseme kasv on kiirem linnades tuleb selle tendentsiga arvestada ka maapiirkondades. Prognoositakse, et aastaks 2010 võib Eestis olla 385-335 sõiduauto 1 000 elaniku kohta (Eesti oluliste maanteede...,1997).

Tähtsamate maanteede liiklusintensiivsus kasvab pidevalt. Transiit-magistraalidel kõigub liiklusintensiivsus 250-st veokist 500 veokini päevas. Lähiaastatel prognoositakse kõige suuremat liiklusintensiivsuse kasvu Tallinn-Tartu-Luhamaa maanteel. Luhamaa piiripunkti läbilaskevõime on kuni 1 000 autot päevas (Setomaa 2000+, 1998).

Olemasolev teedevõrk vallas on piisava tihedusega, esmatähtsaks tuleb pidada kohalike teede seisukorra ja sõidetavuse parandamist.

Teede kvaliteeti on vaja parandada ka selleks, et turist ja puhkaja külastaks valda ega pööraks halbade teeolude tõttu tagasi. Esmajärjekorras vajaks parandamist tee, mis oleks eriti tähtis valla turismi ja puhkemajanduse potentsiaalide kasutamiseks ja omab regionaalarengulist tähtsust võimaldades valla piires vähendada liikluskooormust. Samuti vajavad korrastamist teed vaatamisväärsuste juurde.

Pikemas perspektiivis on vald seadnud eesmärgiks olulisemate kohalike teede viimise mustkatte alla.

Teede hoolduse seisukohast on vaja koostada **arengukava** millest selguks:

- teede omandi küsimused;
- hooldamise viisid, sagedus, vajalikkus jne;
- kuidas teedehooldusel plaanitakse kasutada valla territooriumil olevaid kruus-liiva varusid.

Valla teed on toodud lisas 3 ja näidatud üldplaneeringu kaardil.

4.6.2 Telefoniside

Side parandamine vallas peab olema vallale üheks esmaseks prioriteediks. Tänapäeva ühiskonnas kus info on muutunud kaubaks, on võimalik kodus töötamine telefoni, faksi ja arvuti vahendusel, kuid see eeldab kvaliteetse sideühenduse olemasolu.

Kaugematesse küladesse, kuhu pikkade liinide rajamine ja hilisem korrashoid on kulukas, planeeritakse raadiotelefoni kasutamine, milleks annab võimaluse 1996. a valminud Valgejärve RAS-1000 tugijaam.

Teiseks eesmärgiks peab olema üldkasutatavate telefonide ülesseadmine suuremate külade keskustesse, võimaldamaks ööpäevast telefoni kasutamist nii vallaelanikele kui ka valda külastavatele turistidele.

4.6.3 Elektrivarustus

Elektri tarbimises on toimunud muutused. Tarbimise kasv on kandunud uutesse piirkondadesse (talud, tööstus jt) kus ei ole sellega varemalt liinide ehitamisel arvestatud. Kohati on ülekande liinid liiga pikad. Voolukõikumised raskendavad hetkel mitmetes piirkondades inimeste elu ja ettevõtlusega tegelemist. Nende kõrvaldamiseks tuleb vallal teha koostööd Võru Elektrivõrguga.

Vajalik on koostada **valla energeetika arengukava** milles:

- selgitatakse piirkondade elektrivajadused;
- liinide ja alajaamade rekonstrueerimise vajadused ja prioriteedid;
- liitumistingimused ja –maksumused;
- liinide omandivormid ja sellest tulenevad kohustused ja õigused.

Elektrivõrkude seisukohalt uute elektriliinide väljaehitamise ja alajaamade paigutamisega (liitumislepingu alusel) probleeme ei ole. Rahuldada suudetakse kõikide elektrilist võimsust vajavate klientide vajadused.

4.7 Elamuehitus ja kommunaalmajandus

Kinnistamise käigus viiakse valla ja elamuomanike poolt läbi olemasolevate elamute inventariseerimine ja kõik elamud kantakse hooneregistrisse. Viiakse lõpule erastatud korteritele omandiõiguse seadmine, seega ka kõigil korteritel, maja- ja elamuühistutel on konkreetne seos maaga, kui kinnisasjaga. Inventariseerimise käigus selgitavad omanikud hoone (korter) edaspidise kasutamise vajaduse.

4.7.1 Elamuehitus

Elamufondis peab tulevikus suurenema ühepereelamute osakaal. Suurelamuid on otstarbekas ekspluateerida seni, kuni nende seisukord on enam-vähem aja nõudeid rahuldav ja uute elamute rajamine püsib vanade säilitamisest kallim.

Vald pooldab vanade talukohtade taas kasutusele võtmist maaomanike poolt.

Elamuehituse põhimõtted on toodud peatükis 6. Lisaks seal toodud põhimõtetele tuleb lähtuda nõudlusest ja võimaluse piires iga krundi taotleja soovidest.

4.7.2 Soojavarustus

Korrusmajade ja ühiskondlike hoonete kütmine vallas lahendatakse individuaalsete soojasõlmede baasil. Vald eelistab kohaliku kütte ja elektrikütte kasutamist, samas ei kehtestata kitsendusi muudele kütteallikatele.

4.7.3 Veevärk, kanalisatsioon ja puhastusseadmed

Valla ülesandeks on vallaelanike varustamine puhta veega. Toimivad puhastusseadmed on eelduseks elamuehituse ja ettevõtluse arendamisele, seepärast peab heitvete kanaliseerimise põhieesmärgiks olema võimalikult süsteemsete kanalisatsioonivõrkude rajamine.

Kõigi ülal toodud küsimuste lahendamiseks tuleb koostada **valla veemajanduse arengukava**, kus määratakse:

- võrkude, kaevude ja puhastite omanikud nende kohustused ja õigused;
- võrkude rekonstrueerimise vajadus;
- uute võrkude rajamise vajadus;
- võrkude rekonstrueerimise ja ehitamise prioriteedid;
- võrkudega liitumise ja arvlemise kord jms.

Koostatud arengukava võimaldab luua konkreetse tegevuskavad rahastamiseks valla omavahendite, riiklike vahendite, fondide ja abiprogrammide vahendusel ning määrata laenude vajadused.

Vallal tuleb koostada ühisveevärgi kasutamise eeskiri.

Talupidajatele ja üksikmajapidajatele (hajaasustuses) soovitab vald väikepuhastusseadmete kasutamist.

4.7.4 Jäätmemajandus

Võru maakonna planeeringus (1998) on ühiskondlikult kokku lepitud, et Võru maakonnas luuakse ühtne jäätmekäitlussüsteem. Planeeringu järgi on jäätmemajanduse lähiaja eesmärkideks maakonna jäätmekäitluse korrastamine ja maakondliku euronõuetele vastava jäätmeladustuskoha rajamine.

Kaugemaks eesmärgiks on maakonna ühtse jäätmekäitluskompleksi väljaehituse lõpetamine, toimiv maakonna jäätmekava ja ohtlike jäätmete kogumissüsteem.

Kuni uue maakonna jäätmekäitlussüsteemiga ühinemiseni tuleb jätkata prügi ladustamist olemasolevates kohtades.

Planeeritava maakonna ühtse jäätmekäitlussüsteemi käivitumisel peab Kimalase prügimägi jääma vaheladustamise kohaks enne edasivedu maakonna jäätme ladustuskohata, kõik teised prügilad tuleb sulgeda. Misso Kimalase prügimäe baasil peab kujunema normidele vastav jäätmete vaheladustamise ja sorteerimise koht vallas.

Misso vald osaleb piirkonna ohtlike jäätmete käitlemise koostööprojekti.

Vallal tuleb koostada valla jäätmekava oma arengukava osana, juhindudes maakonna jäätmekavast. Valla jäätmekava tuleb avalikustada *Kohaliku omavalitsuse korralduse seadusse* sätestatu kohaselt.

Eesmärgiks peaks olema preventiivne printsiip s.o probleemide ennetamine jäätmete hulga ja ohtlikkuse vähendamiseks.

Valla jäätmekavas tuleb põhjalikumalt käsitleda:

- vallas tekkivaid jäätme hulki;
- jäätmete korduvkasutamist ja kasutamist teisese toormena;
- jäätmete sorteeritud kujul kogumist;
- ohutut ladustamist;
- jäätmete äraveo organiseerimist.

Vallal on õigus nimetatud ülesande täitmiseks nõuda oma haldusterritooriumil tegutsevalt ettevõtjalt jäätmekava, mis käsitleb ettevõtja tegevusega seotud jäätmekäitlust.

Valla volikogul tuleb kehtestada määrusega 1999. a lõpuks jäätmehoolduseeskirja, mis peab sätestama:

- jäätmete kogumise, veo, hoidmise, taaskasutamise ja kõrvaldamise korralduse ning nende tegevustega seotud tehnilised nõuded;
- jäätmetest tervisele ja keskkonnale põhjustatud ohu vältimise või vähendamise meetmed.

Vallal on õigus nõuda oma haldusterritooriumil asuva kinnisasja omanikult reaalkoormatisena perioodilisi rahalisi makseid vähemalt üks kord aastas või nimetatud maksetega võrdselt hinnatavat tegevust jäätmehoolduse korraldamiseks Misso valla haldusterritooriumil, juhindudes asjaõigusseadusest. Nimetatud summa või sellega võrdselt hinnatav tegevus sõltub kinnisasja sihtotstarbest, suurusest ning seal tekkivate jäätmete liigist.

Turismi arendamisel ja külaliste arvu kasvuga võivad suureneda jäätmete ja heitvete kogused turismipiirkondades, mis toob kaasa nii piirkondlikke kui ka kohalikke keskkonnaprobleeme.

Biotiikide muda komposteerimine vallas põhineb muutuva asukohaga komposteerimiskohtadel. Komposteerimise kohtade asukohad vajavad enne nende käiku võtmist kooskõlastamist nii Võru Maavalitsuse kesk-konnaosakonnaga kui ka Tervisekaitsetalitusega.

4.8 Ettevõtlus, tööstus, põllumajandus ja metsandus

Hetkeks on vallast välja kujunenud põllumajanduslikke saadusi tootev piirkond. Vallas pole suuri tööstusettevõtteid, seega pole ette näha võimalikku massilist töötajajäämist. Teisest küljest pole tööjõulisel elanikkonnal tööd, sest väikeettevõtlus ei taga veel suurt tööhõivet.

Oluliseks ettevõtluse arendamiseks ja ettevõtjate ligimeelitamiseks on korralikud (kvaliteetsed) hästi funktsioneerivad ja tehniliselt heal tasemel olevad infrastruktuurid.

Ettevõtlus areneb eelkõige turul tekkinud nõudlusest. Vallapoolne vahelesegamine on oluline juhul, kui ettevõtluse areng hakkab ohustama valla loodust ja/või elukeskkonda.

Viisid, millega vald saab ettevõtlust otseselt aidata, oleks täienduskoolituse võimaluste vahendamine, ettevõtlust puudutava info levitamine (vallas töötava konsultandi näol) nii valla siseselt kui ka väljapoole valda, samuti ettevõtluseks sobiva maa pakkumine selleks sobivates kohtades. Lähtudes viimati toodust ongi üldplaneeringus reserveeritud maid ettevõtluse jt otstarveteks.

Igati tuleb toetada ja soodustada ettevõtjate ühinemist organisatsiooniks kas siis valla siseselt või piirkondlikult.

4.8.1 Põllu- ja metsamajandus

Vald saab põllu- ja metsamajanduse arengut edendada eelkõige aidates omandiküsimuste kiirele lahendamisele kaasa. Vallapoolne vahelesegamine ja täpsustavad ettekirjutused peavad vajadusel lähtuma järgnevatest põhimõtetest:

- säilitada olulisemad ökoloogilised protsessid;
- kaitsta looduslikku mitmekesisust;
- kindlustada liikide ja looduskoosluste säästev kasutamine.

Põllumajanduse osas peab prioriteediks olema suure viljakusega muldade säilitamine ja maaharimisevõtete parandamine. Kuna vallas on tegu suhteliselt kehvade muldadega põllumaadega on see aspekt eriti oluline. Sealjuures tuleb võimaluste piires säilitada põllukultuuride liigiline mitmekesisus, otsesed võimalusi selleks pakub mahepõllundus.

Kehvematel põllumaadel soovitada alternatiivsete põllukultuuride (ravimtaimed, astelpaju, maasikas, teised marjakultuurid) kasvatamist.

Vallas peab olema pidev maakasutuse ülevaade, mis annaks võimaluse korraldada oma territooriumil võimalikult parema maakasutuse- ja maakorralduspoliitika. See võimaldab säilitada vallale omase põllumajandusmaastiku, vältida tootmise kontsentreerumist ebasobivatele aladele, võimaldab õigeaegselt informeerida taimekahjustajate tõrje vajadustest jt.

Riigimetsade raiete intensiivsus ja väljaraiutava puidu kogus on kümneks aastaks ette määratud 1992. a metsakorralduskavadega, millele lisandub looduslikest asjaoludest sõltuv sanitaarraie, sellest suurema osa töötavad üles metskonnad ise, muutudes peamisteks tööandjateks oma asukohtades.

Eeldatavalt raiemaht erametsades suureneb eelolevatel aastatel. 2001. aastast raiete intensiivsus langeb ja varutud puidu kogus väheneb. Erametsade raiete suurenemise eelduseks on maareformi edenemine ja metsakorralduskavade valmimine kooskõlas eelmisega.

Maakonna riigimetskondade raiutud puit, v.a küttepuit ja kasvava metsa peakasutusraiate langid realiseeritakse enampakkumisel ja ressursi kasutamine kohalike ettevõtjate poolt sõltub viimaste konkurentsivõimest.

Metsa säästlikul majandamise seisukohalt on oluline:

- rakendada metsades säästlikke metsandusvõtteid (näiteks valikraie lageraie asemel);
- luua valgaladel ja tundlikes ökosüsteemides majanduslikult kasutamata metsareserve.

Lisaks sellele edendab mets tähtsat rolli ökoloogilistes protsessides. Mets moodustab olulise osa ka eestlaste kultuurilises taustas ning elulaadis.

Käesoleva üldplaneeringuga ei nähta ette põllu- ja metsamajandusmaade täiendavat reserveerimist või kasutusele võtmist. Senised põllu- ja metsamaad säilitavad valdavalt oma senised maakasutuse juhtfunktsioonid (sihtotstarbe).

4.8.2 Teenindus ja kaubandus

Vald peab püüdlema sinnapoole, et esmaseid teenuseid suudetakse pakkuda valla siseselt. Heatasemelise teeninduse ja kaubanduse arendamisel tuleb vallal prioriteetseks lugeda nii teeninduse, kui ka kaubanduse arendamist keskasulas (sealsed teenindus- ja kaubandusasutused varustavad enamikku valla elanikest).

4.8.3 Maavarade kasutamine

Valla eesmärk on tagada olemasolevate maavarade säästlik kasutamine. Selleks tuleb edaspidi kasutuslubade kehtivusaeg anda lühemana ja siduda loa kehtivus rekultiveerimismaksude laekumise või rekultiveerimise nõudega.

Vallapoolne kruusa-liiva vajadus lähtub teede korrashoiu, ehitamise ja ehituskruntide ettevalmistamise vajadusest.

Otstarbekas on peale teede arengukava (koos naabervaldadega) koostada **maavarade kasutamise kontseptsioon**. Kontseptsiooni raames tuleb ära näidata ka ammendunud/ammenduvate karjääride edasine kasutamine.

4.9 Suhted ja koostöö

Koostöö Setomaa Valdade Liidus on parim võimalus kaitsta regiooni valdade ühishuvisid.

Piiride korrigeerimine naabervaldadega on aktuaalne teema seoses maa-reformiga.

Kohapealset elu võimaldab samuti edendada osavõtt mitmetest koostöö-programmidest ja –projektidest:

- Kagu-Eesti maakondade ja Soome Vabariigi vaheline turismiprojekt;
- Lõuna-Eesti Turismi Arengu Nõukogu;
- Kagu-Eesti regionaalse arengu programm;
- Külaliikumise “Kodukant” tegevuse laiendamine;
- EL programmid;
- Setomaa 2000+.

Üheks võimaluseks on ka iga-aastase kogumiku “Võrumaa Aastaraamat” valda käsitleva osa suurendamine ning iga-aastase valda tutvustava infovoldiku välja-andmine.

5 MAA- JA VEEALADE KASUTUSE PÕHIMÕTTED JA KEHTIVAD PIIRANGUD

Maa- ja veealade kasutamise põhimõtted juhinduvad ühelt poolt seadustega kindlaks määratud piirangutest ning teisalt juba eksisteerivast maakasutusest ja keskkonnast. Selles peatükis on toodud kehtivatest seadusaktidest tulenevad piirangud.

Peatüki ülejäänud osa kajastab maa reserveerimise tähendust ja alasid, kus on väärtuslikke miljöösidsid või looduskooslusi, seega piirkondi, kus täiendav maa kasutuselevõtt vajab tähelepanu ja hoolikat läbimõtlemist.

Peatüki lõpus on samuti lahtiseletatud nn *valgete alade* tähendus kaardil.

5.1 Kehtivad piirangud

Nimetatud on piirangut kehtestav seadusakt ning piirangu üldiseloorm. Täpsemaks piirangute rakendamiseks on vajalik siin toodud seadustega ja määrustega vahetu tutvumine.

5.1.1 Riikliku kaitse all oleva mälestise kaitsevöönd

Alus: Muinsuskaitse seadus (RT I 1994, 24, 391);
Muinsuskaitseinspektiooni peadirektori 17.02.1998. a käskkiri 4A
Ajalooliste kalmistute hooldamine ja korrastamine. Metoodiline juhend.

Kinnismälestise kaitseks kehtestatakse kaitsevöönd, millele laienevad kaitsekohustuses esitatud kitsendused. Kui mälestiseks tunnistamise aktis ei ole märgitud teisiti, on kaitsevööndiks **50 m** laiune maa-ala mälestise väliskontuurist või piirist arvates.

Muinsuskaitseameti loata on mälestise ja selle kaitsevööndi alal keelatud:

- maaharimine, ehituste püstitamine, teede, kraavide, trasside rajamine, muud mulla- ja ehitustööd;
- puude ja põõsaste istutamine, mahavõtmine ja juurimine;
- keelatud on kinnismälestiste ümberpaigutamine, ümber- ja sisseehitamine, konserveerimine, restaureerimine, remontimine, mälestisele seda kahjustavate või ilmet muutvate objektide paigaldamine, samuti muul viisil mälestise ilme muutmine.

Ajalooliste kalmistute miljöölise väärtuse säilitamise eesmärgil tuleb nii kasutuselolevate kui mahajäetud hauaplatsidel vanemad kui 50 aastat tähised ja piirdeid jätta algsele kohale. Kalmistuste vanades kvartalites on betoonist uute hauaplatsipiirete rajamine keelatud.

Eraldi kunstimälestistena kaitse all olevaid hauatähiseid ja –piirdeid võib korrastada ainult muinsuskaitseinspektori loal ja konsulteerimisel.

5.1.2 Riikliku kaitse all oleva loodusobjekti kaitsevöönd

Alus: Kaitstavate loodusobjektide seadus (RT I 1994, 46, 773; 1998, 23, 323);
Asjaõigusseadus (RT I 1993, 39, 590; 1995, 26-28, 355);
Vabariigi Valitsuse 18. juuni 1996. a määrus nr 173 *Kisejärve maastikukaitseala kaitse-eeskirja ja välispiiri kirjelduse kinnitamine* (RTI 1996, 47, 914);
Vabariigi Valitsuse 16. juuni 1999. a määrus nr 196 *Kisejärve maastikukaitseala kaitse-eeskirja ja välispiiri kirjelduse kinnitamine muutmise* (RT I 1999, 55, 586).

Looduskaitsealusest objektist tulenevad kitsendused maaomanikule on toodud seaduses. Lisaks olemasolevatele looduskaitsealustele objektidele saadab keskkonnaminister I kategooria kaitsealuse liigi seni kaitsmata kasvukoha või pesapaiga (püsielupaiga) avastamisteate saamisel maaomanikule või -valdajale kaitsekohustuse teatise täita seaduses I kategooria kaitsealuse liigi kaitseks sätestatud nõudeid.

Looduskaitsealuse üksikobjekti kaitse alla võtmisega moodustub selle ümber kuni **50 m** kauguseni piiranguvöönd, kui kaitseeeskirjaga pole kehtestatud teisiti.

Üksikobjektini viivad erateed on avalikuks kasutamiseks.

Kisejärve maastikukaitseala maa-ala jaguneb vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele kolmeks sihtkaitsevöönditeks ja piiranguvööndiks. Kaitse-eeskirjaga kehtestatud sihtkaitsevööndid vallas on toodud peatükis 6.3.1. Piiranguvöönd on maastikukaitseala piires olev maa-ala, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Kaitse- eeskiri on toodud lisas 4.

5.1.3 Veekaitsevööndid ja veekogu äärsed ehituskeelualad

Alus: Ranna ja kalda kaitse seadus. (RT I 1995, 31, 382);
Veeseadus (RT I 1994, 40, 655; 1996, 13, 241);
Vabariigi Valitsuse 18.07.1996. a määrus nr 191 *Avalikult kasutatavate veekogude nimekirja kinnitamine* (RT I 1997, 73, 1205).

Ranna ja kalda ulatus. Kisejärve, Savioja Suur-Soojärve, Misso Palujärve, Misso Saarijärve, Pullijärve, Pahijärve, Preeksa, Hino, Pabra ja Murati järvede ning jõgede ja ojade, mille valgala on üle 25km² kaldad on **200 m** laiused.

Järvedel ja paisjärvedel pindalaga 5...10 ha ning jõgedel ja ojadel valgala üle 10 km² kuid alla 25 km² on kallaste laiuseks **100 m**. Ülejäänud veekogude kalda ulatus (kehtestatakse käesoleva üldplaneeringuga) on **25 m**.

Kalda ulatuse vähendamiseks on vaja keskkonnaministri nõusolekut.

Ehituskeeluvööndite ulatus. Kalda-alade ilme säilitamiseks on Kisejärve, Savioja Suur-Soojärve, Misso Palujärve, Misso Saarijärve, Pullijärve, Pahijärve, Preeksa, Hino, Pabra ja Murati järvede ning jõgede ja ojade ääres (valgala on

üle 25 km²) **50 m** laiune ehituskeeluvöönd. Jõe kaldal ehituskeeluvööndisse jääva kaldaastangu servast laieneb ehituskeeld maismaa suunas **50 m**.

Järvede ja paisjärvede ääres, mille pindala on 5...10 ha ning jõgede ja ojade ääres, mille valgala on üle 10 km² kuid alla 25 km² on **25 m** laiune ehituskeeluvöönd.

Veekaitsevööndite ulatus. Vee ja vee-elustiku kaitseks ning kalda-alade ilme säilitamiseks on Kisejärve, Savioja Suur-Soojärve, Misso Palujärve, Misso Saarijärve, Pullijärve, Pahijärve, Preeksa, Hino, Pabra ja Murati, järvede ning jõgede ja ojade ääres (valgala on üle 25 km²) **10 m** laiused veekaitsevööndid.

Järved ja paisjärved pindalaga 5...10 ha ning jõed ja ojad, mille valgala on üle 10 km² kuid alla 25 km² on **10 m** laiuse veekaitsevööndiga.

Ülejäänud veekogude veekaitsevööndi laius on **1 m**.

Alljärgnevat tabelites 15 ja 16 on toodud Vabariigi Valitsuse määrusega avalikuks kasutamiseks määratud veekogude loetelu.

Tabel 15. Avalikult kasutatavad järved vallas

Nr	Kood	Järve nimi	Asukoht	Pindala
1	214450	Linnasjärv	Vastseliinast 7 km edela pool	2,0 väljavooluga
2	214480	Kirikumäe Kõrbjärv	Vastseliinast 7,5 km edela pool	2,2, väljavooluga
3	214500	Pedeja järv	Vastseliinast 8,5 km edela pool	6,4 väljavooluga
4	214541	Tserepi järv	Vastseliinast 7 km lõuna pool	2,5, väljavooluga
5	21529	Preeksa järv	Preeksa	15,1, väljavooluga
6	215300	Tika Viisjärv	Missost 5 km põhjakirde pool	3,0, väljavooluga
7	215310	Pahijärv	Missost 4 km põhja pool	10,1, umbjärv
8	215320	Kisejärv	Missost 4 km põhja pool	48,9, väljavooluga
9	215340	Luikjärv	Preeksa	3,6, umbjärv
10	215380	Pältre järv	Riia-Pihkva mnt Võru (Vastse-liina) teeristist 0,5 km loode pool	3,2, umbjärv
11	215390	Jaanisjärv	Pältre järvest 4100 m kagu pool	0,9, umbjärv
12	215400	Sõdaalune järv	Missost 3,5 km põhja pool	8,5, umbjärv
13	215420	Misso Viisjärv	Missost 4 km kirde pool	2,3, umbjärv
14	215450	Savioja Suur-Soojärv (Preeksa Soojärv)	Missost 3,5 km loode pool	12,6, umbjärv
15	215460	Misso (Preeksa) Palujärv	Ruusmäest 4 km idakagu pool	11,7, väljavooluga
16	215490	Immaku järv	Missost 2 km põhjakirde pool	3,2, väljavooluga
17	215500	Misso Saarijärv	Misso	22,5, väljavooluga
18	215520	Pullijärv	Misso	61,7, väljavooluga
19	215540	Idina järv	Missost 3 km lääneedela pool	5,3, umbjärv
20	215550	Hino järv	Missost 1,5 km lõuna pool	198,8, väljavooluga
21	215580	Hino Mustjärv	Missost 2 km lõuna pool	6,1, väljavooluga
22	215590	Murati järv*	Ruusmäest 5 km lõuna pool	66,6, väljavooluga
23	215600	Lautri järv	Missost 4 km edela pool	2,2, väljavooluga
24	215610	Üldna järv	Missost 6,5 km edela pool	1,4, väljavooluga
25	215620	Pörste järv	Vastseliinast 7 km lõuna pool	8,5, väljavooluga
26	215650	Tootsi järv	Luhamaast 3 km kagu pool	5,5, umbjärv
27	215670	Pabra järv**	Luhamaast 3,5 km kagu pool	96,9, väljavooluga
28	204681	Tserepi paisjärv	Piiri oja	6,0

* Murati järvest kuulub 9,5 ha Lätile, **Pabra järvest kuulub 12,5 ha Venemaale

Tabel 16. Avalikult kasutatavad jõed vallas

Nr	Kood	Jõe nimi	Lähe / suubla	Pikkus/Valgala
1	11576	Kuura jõgi	Preeksa järv / Murati järv	14/67,7
2	11580	Vaidava jõgi	Murati järv / Mustjõgi	71/597
3	11597	Pedetsi jõgi*	Kirikumäe järv / Lätimaa	21/119
4	11603	Lidva jõgi	Misso küla / Venemaa	14/25,6

*Välja arvatud riigipiiriga ühtivas lõigus

Kallasrajad. Kallasraja ulatus avalikuks kasutamiseks olevatel veekogudel on **4 m**. Veekogude kaldaid (kallasrada) tuleb hoida läbitavana. Suurvee ajal, kui kallasrada on üleujutatud, võib vabalt ja takistamatult liikuda **2 m** laiusel kaldaribal.

5.1.4 Metsa kaitsekategooriad

Alus: Metsaseadus (RT I 1998, 113/114, 1872).

Metsaks loetakse puittaimestiku kasvukohta pindalaga 0,5 ha või enam, mis vastab vähemalt ühele alljärgnevatest nõuetest:

- 1) seal kasvavad puud kõrgusega vähemalt 1,3 m ja puuvõrade liitusega vähemalt 30%;
- 2) seda majandatakse puidu ja teiste metsasaaduste saamiseks või seal säilitatakse puittaimestikku seaduses nimetatud viisidel kasutamiseks.

Metsa kasutamise viisid on:

- 1) kaitstavate loodusobjektide hoidmine (looduse kaitse);
- 2) maastiku või selle erimi, mulla või vee kaitsmine (keskkonnakaitse);
- 3) inimese kaitsmine tootmis- ja transpordiobjektidelt leviva saaste ning ilmastiku kahjuliku mõju eest (sanitaarkaitse);
- 4) inimesele puhkamise, tervise parandamise ja sportimise võimaluste loomine (rekreatsioon);
- 5) puude seemnete, metsamarjade, seente, ravim- ning dekoratiivtaimede ja nende osade, sambla, samblike, pähklite, heina, okste, dekoratiivpuude, puukoore ja -juurte, vaigu ja kasemahla varumine, mesipuude paigutamine ja loomade karjatamine (kõrvalkasutus);
- 6) teadus- ja õppetöö;
- 7) puidu saamine;
- 8) jahindus;
- 9) riigikaitse.

Metsas toimuva ja metsaga seotud inimtegevuse reguleerimiseks jagatakse metsad kolme kategooriasse: hoiumetsad, kaitsemetsad (neis kahes kehtivad metsakasutuse piirangud) ja tulundusmetsad.

Kaitsemets – Keskkonnaseisundi kaitsmiseks määratud mets kuulub kaitsemetsa kategooriasse. Kaitsemets paikneb:

- 1) kaitseala sihtkaitsevööndis, kus majandustegevus on kaitseala kaitse-eeskirjaga lubatud, ja piiranguvööndis;
- 2) randadel ja kallastel;
- 3) allikate ääres ja survealise põhjaveega aladel;
- 4) infiltratsioonialadel;
- 5) joogiveehaaretel;
- 6) uuristus- ja tuuleohtlikel aladel;
- 7) looaladel;
- 8) muinsuskaitse objektidel;
- 9) muudel planeeringuga määratud aladel.

Kaitsemetsas on metsa kasutamise lubatud viisideks:

- 1) looduse kaitse;
- 2) keskkonnakaitse;
- 3) sanitaarkaitse;
- 4) teadus- ja õppetöö;
- 5) teised seaduse §27 nimetatud metsa kasutamise viisid, kui need ei ole planeerimis- ja ehitusseaduse alusel kehtestatud planeeringuga vastuolus või õigusaktiga keelatud.

Kaitsemetsa majandamisel ei tohi:

- 1) lageraielangi laius ületada **30 m** ja pindala **2 ha**;
- 2) turberaielangi pindala ületada **10 ha**.

Hoiumets – Loodusobjektide hoidmiseks määratud mets kuulub hoiumetsa kategooriasse:

- 1) kaitseala loodusreservaadis;
- 2) kaitseala sihtkaitsevööndis, kus kaitstavate loodusobjektide seaduse (RT I 1994, 46, 773; 1998, 36/37, 555) alusel kehtestatud kaitseala kaitse-eeskirjaga (edaspidi kaitseala kaitse-eeskiri) on majandustegevus keelatud, ning sellega võrdsustatud alal.

Hoiumetsas on metsa kasutamise lubatud viisideks:

- 1) looduse kaitse;
- 2) keskkonnakaitse;
- 3) teadus- ja õppetöö;
- 4) teised seaduse §27 nimetatud metsa kasutamise viisid, kui need on lubatud kaitseala kaitse-eeskirjaga.

Hoiumetsa majandamise kitsendused tulenevad kaitstavate loodusobjektide seadusest ja kaitseala kaitse-eeskirjast.

Hoiu- või kaitsemetsaks määramata mets on **tulundusmets**.

5.1.5 Maantee kaitsevöönd

Alus: Teeseadus (RT I 1999, 26, 377);
Teede- ja sideministri 16.09.1994. a määrus nr 54. *Riigimaanteede kasutamise ja kaitse eeskiri* (RTL 1995,7).

Teemaa on maa, mis õigusaktidega kehtestatud korras on määratud tee koosseisus olevate rajatiste paigutamiseks ja teehoiu korraldamiseks.

Avalikult kasutatavad teed on riigimaantee, kohalik tee ja tänav.

Tee kaitsevööndid:

Riigimaanteede (põhimaanteede, tugimaanteede ja kõrvalmaanteede) kaitsevööndi laius mõlemal pool sõiduraja telge ja mitme sõiduraja korral mõlemal pool äärmise sõiduraja telge on **50 m**.

Kohaliku maantee kaitsevööndi laius mõlemal pool sõiduraja telge ja mitme sõiduraja korral mõlemal pool äärmise sõiduraja telge on **20 m** kuni **50 m**.

Eratee kaitsevööndi laius mõlemal pool sõiduraja telge ja mitme sõiduraja korral mõlemal pool äärmise sõiduraja telge on **10 m** kuni **50 m**.

Tänav kaitsevööndi laius on teemaa piirist kuni **10 m**, vööndi laius nähakse ette detailplaneeringus.

Teel ja tee kaitsevööndis on tee omaniku nõusolekuta keelatud:

- ehitada nähtavust piiravaid hooneid või rajatise ning rajada istandikku;
- ehitada kiirendus- või aeglustusrada, peale- või mahasõiduteed, alalist või ajutist müügipunkti või muud teeninduskohta;
- takistada jalakäijate liiklemist neid häiriva tegevusega;
- paigaldada valgustusseadet või teabe- ja reklaamivahendit;
- korraldada spordivõistlust või muud rahvaüritust;
- kaevandada maavara ja maa-ainest;
- teha veerežiimi muutust põhjustavate maaparandus- või muud teehoiuvälisest tööd.

Kõik kaitsevööndis rajatavad ehitised ja looduskeskkonna muutmise seotud tööd tuleb eelnevalt kooskõlastada Eesti Maanteeameti või Võru Teedevalitsusega.

Tee kaitsevööndi maa omanik või kasutaja on kohustatud:

- hoidma korras teemaaga külgneva kaitsevööndi maa-ala ja sellel paikneva rajatise;
- lubama kõrvaldada nähtavust piirava istandiku, puu, põõsa või muu liiklusele ohtliku rajatise;

- peab võimaldama paigaldada teega külgnevale kaitsevööndi kinnistule tali-hooldeks ajutisi lumetõkkeid, rajade lumevalle, ja kraave tuisklume tõkestamiseks ning paisata lund väljapoole teemaad, kui nimetatud tegevus ei takista juurdepääsu tema elukohale ja varale.

Juriidilised ja füüsilised isikud, kelle kasutuses olev maa külgneb teemaaga, peavad hoolitsema, et koduloomad ja -linnud ei pääseks maanteele.

Teemaal ja teemaaga külgneval alal mulla-, maaharimis-, ehitus- ja teisi töid tegevad juriidilised ja füüsilised isikud vastutavad selle eest, et sõidukid ei kannaks teele pori, sõnnikut jms. või tagavad selle pideva koristamise sõiduteelt, hoiatades ühtlasi liiklejaid teel esinevast ohust.

5.1.7 Kõrgepinge õhuliinide kaitsevöönd

Alus: Energiaseadus (RT I 1997, 52, 833; 1998, 71, 1201;113/114, 1873);
Vabariigi Valitsuse 20. jaanuari 1999. a määrus nr 22 *Elektri-, gaasi-ja kaugküttevõrgu kaitsevööndite ulatus* (RT I 1999, 8, 123);
Asjaõigusseadus (RT I 1993, 39, 590; 1995, 26-28, 355).

Kaitsevööndite ulatus on:

piki õhuliine -- maa-ala ja õhuruum, mida piiravad liini teljest mõlemal pool järgmistel kaugustel paiknevad mõttelised vertikaaltasandid:

alla 1 kV pingega liinide korral	2 m
kuni 20 kV pingega liinide korral	10 m
35...110 kV pingega liinide korral	25 m
220...330 kV pingega liinide korral	30 m;

piki õhuliine -- laevatatavate siseveekogude veepinna kohal asuv õhuruum, mida piiravad mõlemal pool liini äärmistest hälbimatus asendis juhtmetest **100 m** kaugusel paiknevad mõttelised vertikaaltasandid;

piki maakaabelliine -- maa-ala, mida piiravad mõlemal pool liini **1 m** kaugusel äärmistest kaablitest paiknevad mõttelised vertikaaltasandid;

piki veekaabelliine -- veepinnast põhjani ulatuv veeruum, mida piiravad mõlemal pool liini **100 m** kaugusel äärmistest kaablitest paiknevad mõttelised vertikaaltasandid;

alajaamade ja jaotusseadmete ümber -- maa-ala **2 m** kaugusel piirdeaiast, seinast või nende puudumisel seadmest.

Liinikoridoris võib tegeleda põllundusega. Aedades ei tohi viljapuude kõrgus ületada **4 m**. Kokkuleppel liini valdajaga võib kasvatada istikuid, jõulukuuski ja energeetilist võsa.

Rajatavad ehitised ja tööd kaitsetsoonides on lubatud liini valdaja loal.

Teisele isikule kuuluval kinnisasjal asuvad liinirajatised ei ole kinnisasja olulised osad.

5.1.8 Gaasivõrgu kaitsevöönd

Alus: Energiaseadus (RT I 1997, 52, 833; 1998, 71, 1201;113/114, 1873);
Vabariigi Valitsuse 20. jaanuari 1999. a määrus nr 22 *Elektri-, gaasi- ja kaugküttevõrgu kaitsevööndite ulatus* (RT I 1999, 8, 123).

Kaitsevööndite ulatus on toodud alljärgnevates tabelites:

Tabel 17. Kaitsevööndite ulatus gaasitorustiku maapeale ja maa alla paigaldamisel

Arvutusrõhk p (bar)	Gaasitoru nimimõõt DN	Kaitsevööndi ulatus mõlemale poole gaasitoru telge (m)
16 < p ≤ 55	DN < 200	10
	200 ≤ DN < 500	15
	DN ≥ 500	25
5 < p ≤ 16	sõltumata läbimõõdust	5
p ≤ 5	sõltumata läbimõõdust	vähemalt 1 m

gaasitorustiku vee alla paigaldamisel on kaitsevöönd kaks korda laiem, võrreldes maa-aluse torustiku kaitsevööndiga;

Tabel 18. Kaitsevööndite ulatus gaasitorustikuga liituvate ehitiste korral

Gaasiehitis	Arvutusrõhk p (bar)	Kaitsevööndi ulatus ehitise välisseinast või kaitsepiirdest (m)
Gaasijaotusjaam, gaasimõõtejaam ja gaasireguleerjaam	16 < p ≤ 55	25
	p ≤ 16	12
Kraanisõlm ja sondisõlm	p > 16	25
Gaasireguleeripunkt	5 < p ≤ 16	5
	p ≤ 5	2

5.1.9 Kaugküttevõrgu kaitsevöönd

Alus: Energiaseadus (RT I 1997, 52, 833; 1998, 71, 1201;113/114, 1873);
Vabariigi Valitsuse 20. jaanuari 1999. a määrus nr 22 *Elektri-, gaasi- ja kaugküttevõrgu kaitsevööndite ulatus* (RT I 1999, 8, 123).

Kaitsevööndite ulatus on toodud alljärgnevates tabelites:

Tabel 19. Kaitsevööndite ulatus maa-alustel soojatorustikel. Antud on vähim kaugus soojatoru välispinnast kommunikatsiooni välispinnani (meetrites)

Kommunikatsioon	Ristumisel	Paralleelsel kulgemisel
Kanaliseatsioon	0,5	1,0
Vesi	0,3--0,5	0,5--1,0
Side	0,3	0,3
Gaas	1,0	2,0
Elektrikaabel (<10 kV)	0,3	0,5

Tabel 20. Kaitsevööndi ulatus maa-alustel soojatorustikel ehitistest

Ehitised ja tehnovõrgud	Vähim kaugus vertikaalsuunas (meetrites)
Tööstusettevõtetes	2,0
Maantee aluspind	0,5
Kraavide või teiste vett ärajuhtivate ehitiste aluspõhi	0,8
Ehitiste betoonist ja raudbetoonist monoliitide aluspind	1,0

Tabel 21. Kaitsevööndi ulatus maapealsetel soojatorustikel

Ehitised ja tehnovõrgud	Vähim kaugus vertikaalsuunas soojatoru välispinnast ehitise välispinnani (meetrites)
Maantee kohal	5,0
Jalakäijate teede kohal	2,2

Soojatorustike kaitsevöönd elektriõhuliinide kõige nõrgusama kohani vastavalt pingele, kV

kuni 1 kV	1,0 m;
1 kuni 20 kV	3,0 m;
35 kuni 110 kV	4,0 m;
150 kV	4,5 m;
220 kV	5,0 m;
330 kV	6,0 m;
550 kV	6,5 m.

5.1.10 Reoveepuhastite sanitaarkaitsetsoon

Alus: SNiP 2.04.03-85.

Sanitaarkaitsetsooni laius reoveepuhastitel ilma või koos setteväljakutega sõltub nende suurusest. Puhastitel on see tavaliselt **150 m** ja koos setteväljakutega **200 m**. Pumbajaamade sanitaarkaitsetsooni laius on **20 m**

Reoveepuhastite kaitsetsoonid on toodud tabelis 22.

Tabel 22. Reoveepuhastite kaitsetsoonid

Jrk nr	Asukoht	Puhasti tüüp	Järeldpuhasti	Kaitsetsoon	Biotiigi kaitsetsoon
1.	Misso alevik	Ringkanal	biotiigid	150	200
2.	Lütä küla	Environment		150	

5.1.11 Kanalisatsiooni survetrassi kaitsevöönd

Alus: SNiP 2.07.01-89.

Ehituskeeluala mõlemale poole trassi telge **5 m**.

5.1.12 Puurkaevude sanitaarkaitsetsoon

Alus: Veeseadus (RT I 1994, 40, 655; 1996, 13, 241);
 Asjaõigusseadus (RT I 1993, 39, 590; 1995, 26-28, 355);
 Keskkonnaministri 16.12.1996. a määrusega nr 61 kinnitatud *Veehaarde sanitaarkaitseala moodustamise ja projekteerimise kord* (RTL 1997, 3).

Põhjaveehaardele moodustatakse sanitaarkaitseala, üldjuhul **50 m** raadiuses ümber puurkaevu või **50 m** kaugusele mõlemale poole kaevusid ühendavast sirgjoonest ja **50 m** raadiuses ümber puurkaevude rea otsmiste puurkaevude.

Sanitaarkaitseala ei moodustata, kui kasutatav põhjavesi ei sobi omadustelt olmeveeks või kui vett võetakse põhjaveekihi alla 10m³/d ühe kinnisasja vajadusteks.

Veehaarde ulatust on võimalik vähendada Keskkonnaministri otsusega seaduse alusel.

Põhjaveehaarde sanitaarkaitsealal laiusega kas **30 m** või **50 m** on keelatud majandustegevus, välja arvatud veehaarderajatiste teenindamine, metsa hooldamine, heintaimede niitmine ja veeseire. Veehaarde omanik või valdaja võib keelata veehaarderajatise teenindamisega mitteseotud isikute viibimise veehaarderajatise seadmetel.

Maaomanik, veehaarde omanik või valdaja ei tohi keelata veejuhtimisservituuti läbi sanitaarkaitseala, kui see ei halvenda põhja- või pinnavee kaitstust ega veehaarde tööd.

5.1.13 Farmide, tööstushoonete, ladude sanitaarkaitsetsoonid

Alus: SN 245-71.

Sanitaarkaitsetsoon elamute ja ühiskondlike hooneteni on reeglina **50 m**. Loomakasvatus farmide ümber on see vahemikus **100-1000 m**.

Tsooni ulatus tuleb selgitada iga konkreetse ettevõtte ja selle kasutusfunktsiooni muutumise puhul eraldi.

5.1.14 Prügimägede sanitaarkaitsetsoon

Alus: Tööstusettevõtete projekteerimise sanitaarnormid SN 245-71;
 Jäätmeseadus (RT I 1998, 57, 861; 1999, 10, 155; 23, 353).

Prügilate sanitaarkaitsetsoon on - **500 m**.

Jäätmekäitluskoht on tehniliselt varustatud või sisustatud ehitis jäätmete kogumiseks, taaskasutamiseks või kõrvaldamiseks.

Jäätmeid võib taaskasutada või kõrvaldada vaid jäätmeloaga määratud jäätmekäitluskohtades. Jäätmete hülgamine või keskkonda viimine väljaspool selleks ettenähtud jäätmekäitluskohti on keelatud.

5.1.15 Surnuaedade sanitaarkaitsetsoonid

Alus: SN 245-71 (1972).

Kasutusel olevate surnuaedadele sanitaarkaitsevööndi ulatuseks on **300 m**. Sanitaarkaitsetsooni pole lubatud elamute rajamine.

5.1.16 Tuleohutusnõuded

Alus: Tuleohutuseeskirjad: Üldeeskiri TE-1 (RTL 1995, 47);
Keskkonnaministri 1996. a 17.04 määrusega nr 24 kinnitatud *Metsa ja muu taimestikuga kaetud alade tuleohutuse eeskiri*.

Tuleohutusnõuded territooriumi kohta: juurdesõiduteed, läbisõidukohad ja juurdepääsud hoonetele, rajatistele, tuletõrje- ja päästevahenditele ja –veevõtukohtadele peavad olema vabad ning aastaringselt kasutamiskõlblikus seisukorras.

Territooriumil ei tohi ladustada hoonete ja rajatiste vahelistesse tuleohutuskujadesse põlevmaterjale, põlevpakendis seadmeid ja taarat ning parkida transpordivahendeid ja muud tehnikat.

Täpsed tuleohutuskujad määratakse detailplaneeringu või ehitusprojektiga.

Tuleohtlik aeg algab kevadel pärast lume sulamist ning lõpeb sügisel vihmaste ilmade saabumisel. Sel ajal on kulu põletamine üldjuhul keelatud, samuti risu põletamine (välja arvatud selleks kohandatud kohas vihmasel ajal maaomaniku või –valdaja loal).

5.1.18 Riigipiiriga kaasnevad piirangud

Alus: Riigipiiri seadus (RT I 1994,54,902);
Vabariigi Valitsuse 17. septembri 1997. a. määrus nr 176 *Piirireziimi eeskirja kinnitamine* (RT I 1997, 69, 1126).

Riigipiir kulgeb: maismaal mõttelise joonena läbi Eesti Vabariigi välislepingutega kindlaks määratud piirimärkide keskkohade; järvel ja muul looduslikul veekogul sirgjoonena läbi välislepingutega kindlaks määratud piirimärkide keskkohade või mööda keskmise veeseisu ajal määratud veepeegli keskjoont.

Piiririba on maismaal kuni **10 m** laiune riigipiiriga paralleelselt kulgev maa-ala piirijoonest sisemaa poole. Piiririba maa-ala on riigi omand.

Piiriribal on keelatud igasugune tegevus, mis ei ole seotud piirimärkide ja piiririba korrashoidmise ja kontrollimise ning riigipiiri valvamisega.

Piirireziimiga võidakse piirata riigipiiri valvamist takistavat või piirirahu häirivat tegevust nagu tulirelvade ja lõhkematerjalide kasutamine, töötamine piiririba vahetus läheduses, jahipidamine ja kalapüük, kariloomade karjatamine, valgustuse ja lahtise tule kasutamine.

Misso vald kuulub piirivalve tegevuspiirkonda maismaal. **Piiriveekogudeks** on Misso vallas järgmised veekogud **Murati ja Pabra järv, Pedetsi jõgi** riigipiiriga ühtivates lõikudes.

Piiriveekogudel on keelatud kasutada mürk- ja radioaktiivseid aineid.

Ujumine, liikumine jääl ja kalapüük on Murati järvel ja Pedetsi jõel riigipiiriga ühtivates lõikudes lubatud kuni riigipiiri jooneni.

Riigipiiri valvamiseks on piirivalvel õigus paigaldada piiri vahetus läheduses piirile ja piiriveekogude kallastele viivatele teedele ja radadele liiklust piiravaid või suunavaid märke, viitasid ja tõkkepuid, kooskõlastades nende paigaldamise kohaliku omavalitsuse asutustega ning vajadusel korraldada maa omanikuga.

Kõik isikud peavad piirivalvega kirjalikult kooskõlastama nende poolt riigipiirist vähem kui **5 km** kaugusel läbiviidavad lõhkamistööd, õppused, võistlused, ajukahid ja muud üritused, mis võivad takistada riigipiiri valvamist või häirida piirirahu.

5.2 Maade reserveerimine

Kehtestatud planeeringuga kas muudetakse maakasutuse otstarve koheselt, kehtestades maale mingi uue, senisest erineva sihtotstarbe või siis reserveeritakse mingi maa-ala mingiks kindlaks funktsiooniks.

Maa reserveerimise all planeeringus mõistetaksegi alasid, mis on reserveeritud mingiks muuks maakasutamise eesmärgiks, kui seda on praegune maa kasutamise sihtotstarve. See aga ei tähenda selle maa-ala terviklikku ega automaatset teiseks eesmärgiks kasutuselevõttu, vaid pigem seda, et antud ala oleks võimalik hiljem, sellekohase vajaduse ja soovi tekkimisel reserveeritud otstarbest lähtudes kasutada (planeeringu järgimine on kohustuslik arendustegevuse korral). Näiteks maade reservi arvamine elamuehitamiseks, teede rajamiseks või mõnel teisel eesmärgil.

Mingiks otstarbeks reserveeritud maad võib maa omanik seega edasi kasutada selle praegusel sihtotstarbel seni, kuni ta seda soovib. Maa reserveeritud otstarbeks käikuvõtmiseks tuleb maaomanikul maa uueks otstarbeks kasutusele võtta läbi detailplaneeringu või maa katastris toodud sihtotstarbe muudatuse. Kui maad soovib kasutada planeeringus toodud eesmärgil keegi teine, kui maaomanik ise, tuleb tal maa praeguselt maaomanikult ära osta. Näiteks, saab elamuehitusmaana reserveeritud maale tellida detailplaneeringu ja seejärel ala kruntida ning krundid elamuehituseks edasi müüa.

Üldplaneeringu või detailplaneeringu elluviimiseks võidakse kohaldada kinnisasja sundvõõrandamist (s.o kinnisasja võõrandamine omaniku nõusolekuta üldistes huvides õiglase ja kohese hüvitamise eest) *Kinnisasja sundvõõrandamise seaduses* ettenähtud alustel. Kui algatatav detailplaneering võib kaasa tuua kinnisasja sundvõõrandamise vajaduse või krundi senise ehitusõiguse muutmise, teatab kohalik omavalitsus tähtitud kirjaga detailplaneeringu algatamisest vastava kinnisasja omanikule kahe nädala jooksul, arvates algatamisotsuse tegemise päevast. Juhul kui üldplaneeringu (valla osa üldplaneeringuga) või detailplaneeringuga kitsendatakse senist maakasutust või krundi ehitusõigust teatab kohalik omavalitsus kinnisasja omanikule tähtitud kirjaga antud planeeringu avalikust väljapanekust hiljemalt kaks nädalat enne avalikku väljapanekut ning samuti kahe nädala jooksul pärast antud planeeringu kehtestamist.

Juhul kui kehtestatud üld- või detailplaneeringuga nähakse ette kinnisasja kasutamine avalikul otstarbel, piiratakse oluliselt kinnisasja senist kasutamist või muudetakse senine kasutamine võimatuks, on kohalik omavalitsus kohustatud omaniku nõudel kinnisasja võõrandama kohese ja õiglase tasu eest.

Kinnisasja omanikul on seega õigus nõuda maakasutuse ja krundi ehitusõiguse kitsendustest ja ka detailplaneeringu tühistamisest tuleneva kahju õiglast ja kohest hüvitamist *Planeerimis- ja ehitusseadusega* ja *Kinnisasja sundvõõrandamise seadusega* kehtestatud korras.

5.2.1 Elamuehitusotstarbel maade reserveerimine

Saavutamaks parimat võimalikku otsust on kaalutletud elamuehituspiirkondade asutamiseks sobivate kohtade eeliseid ja puudusi. Nende optimaalse ja aktsepteeritava vahekorra puhul ongi ala kasutatavaks loetud ning elamuehituseks sobiliku maana reservi arvatud. Lisaks on arvestatud juba olemasolevate elamupiirkondade, töökohtade, sotsiaal- ning teenindusasutuste paiknemise ja kättesaadavusega.

Elamuehituseks on vallas reserveeritud maid järgnevalt:

- Misso alevikus juba hoonestatud alade kõrval;
- Misso aleviku ja Missoküla vahelisele alale;
- Määsi küla teest põhja poole jäävale alale.

Reserveeritud maad on kantud kollase kaldviirutusega üldplaneeringu kaardile.

5.2.2 Ettevõtluse, tootmise ja äri otstarvetel maade reserveerimine

Olulisemaks faktoriks on siin sobivus keskkonnaga ning ümbruskonna suhtes võimalikult väikse saastava efekti saavutamine, samuti nende alade sobilik paiknemine teede, trasside ning elamupiirkondade suhtes.

Esmajärjekorras on vajalik taas kasutusse võtta juba olemasolevad, endiste majandite keskuste suurehitised. Olemasolevatele tööstusettevõtetele laienemise võimaluste loomiseks ja uute rajamiseks on reserveeritud maid järgmiselt:

- Misso alevikus maa-ala aleviku põhjapiiri ja tee vahelisel alal;
- Misso alevikus maa-ala aleviku lõuna osas farmist ida pool;
- Kimalase külas farmi ja maantee vahelisel maa-alal;
- Kriiva külas endise väetiseturba tootmisala ümber.

Reserveeritud maad on kantud lilla kaldviirutusega üldplaneeringu kaardile.

Äri- ja teenindusettevõtlusega seotud ehitiste tarbeks on reserveeritud maid järgmiselt:

- Misso alevikus maa-ala Tsiistre-Misso-Rammuka teest idas Riia-Pihkva maanteest kuni Kimalase-Hino järve teeni;
- Käbli külas Misso alevikust lääne pool Riia –Pihkva maantee ja gaasitrassi vaheline maa-ala;
- Missokülas mõlemal pool Riia-Pihkva maanteed;
- Määsi külas mõlemal pool Riia-Pihkva maanteed Tallinn-Tartu-Võru-Luhamaa teeristist kuni Luhamaa tollipunktini.

Reserveeritud maad on kantud punase kaldviirutusega üldplaneeringu kaardile.

Väikelennukite maandumisradade rajamiseks on reserveeritud maa Missokülalt idas piki Riia-Pihkva maantee põhjapoolset serva.

Reserveeritud maa on kantud halli kaldviirutusega üldplaneeringu kaardile.

Turismi ja puhkemajanduse arendamiseks on reserveeritud maid järgmiselt:

- Maa-ala ümber Misso Saardejärve, Immaku ja Pulli järve;
- Maa-ala ümber Hino järve.

Reserveeritud maa on kantud roheline kaldviirutusega üldplaneeringu kaardile.

Järvede randu tuleb suure rekreatiivse väärtuse tõttu lugeda hinnaliseks looduslikuks ressursiks. Nende stiililine kasutamine või ülekoormamine võivad tuua kaasa tagajärgi, mille tõttu nende alade väärtus mitte üksnes ei vähene vaid võib pikaks ajaks muutuda kasutuskõlbmatuks.

Käesoleva planeeringuga on supelrandade rajamiseks reserveeritud järgmised alad:

- Misso alevikus Pulli järve rand aleviku põhjapiirist laululavani järve kirde kaldal;
- Misso alevikus Pulli järve rand järve ida kaldal;
- Misso alevikus Pulli järve rand koolimaja taga järve kagu kaldal;
- Misso alevikus Pulli järve rand järve loode kaldal;
- Kimalase külas Hino järve rand Alaotsa põhja kaldal;
- Kimalse külas Hono järve rand Väikesaare ja Pikksaare vastas asuval kaldal.

Kõikide supelrandade juurde reserveeritakse veeala kogu supelranna pikkuses 200 m laiusena ja selle kasutamist reguleerib Misso Vallavalitsus.

Reserveeritud maad on kantud helekollase värviga üldplaneeringu kaardile.

5.2.3 Üldiste huvide otstarvetel maade reserveerimine

Ühiskondlike hoonete ja administratiivhoonete püstitamiseks on reserveeritud maid järgmiselt:

- Misso alevikus maa-ala Riia-Pihkva maanteest põhja poole Tsiistre-Misso-Rammuka ja Kivitee-Misso töökoja tee vahel;
- Misso alevikus maa-ala Riia-Pihkva maanteest põhja poole.

Reserveeritud maad on kantud punase kaldviirutusega üldplaneeringu kaardile.

Vallavalitsus on teinud ettepanekud maade munitsipaliseerimiseks lähtuvalt valla arengu vajadustest. Munitsipaalomandisse jäävate maade loetelu on toodud lisas 5.

5.2.4 Riigikaitsele otstarbel maa reserveerimine

Riigikaitsele otstarbel on reserveeritud maa lasketiiru rajamiseks endisesse kruusakarjääri.

Reserveeritud maa on kantud kollakas-rohelise kaldviirutusega üldplaneeringu kaardile.

5.3 Säilitamisele kuuluvad alad

Mitmed piirkonnad vallas on juba praeguseks väljakujunenud säilitamist vääriivatenä. Osades neist kehtivad seadustega ja määrustega kehtestatud piirangud, osades mitte. Lähtudes nende alade väljakujunenud ilme säilitamise soovist ongi seal ehitus- ja elutegevuse reguleerimiseks kehtestatud mõningad täiendavad vallapoolsed soovitused.

5.3.1 Kaitse all olevad alad

Siinkohal on välja toodud sihtkaitsevööndid kui Kisejärve maastikukaitseala osad seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste säilitamiseks. Kaitseala piir ja sihtkaitsevööndite piirid on toodud üldplaneeringu kaardil.

Selsisoo sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad Misso vallas Misso metskonna kvartalid 38 (ainult eraldiste 13 ja 14 kaitsealale jäävad osad), 39, 40, 41 (ainult eraldised 1 ja 2 täielikult ning eraldiste 3 ja 4 kaitsealale jäävad osad), 57, 58, 59 (ainult eraldised 1, 2, 5--7, 21--29 täielikult ning eraldiste 4 ja 8 kaitsealale jäävad osad) ning Preeksa-Mihkli (108) talu maa kaitsealale jääv osa.

Pahijärve sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad Misso vallas Misso metskonna kvartal 16 ja Põnni (103) talu Misso-Tsiistre maanteest ida poole kaitseala piiresse jääv osa;

Sõdaaluse sihtkaitsevöönd, kuhu kuuluvad Misso vallas Misso metskonna kvartalid 15 (ainult eraldised 7--10 täielikult ning eraldiste 6 ja 11 Kisejärve ja Luikjärve vahelisest kraavist lõuna poole jäävad osad), 23, 43 (välja arvatud Põdrametsa talu (61) maale jääv osa) ning 44 (ainult Misso-Tsiistre maanteest lääne poole jääv osa).

Kaitsealune maa on kantud rohelise ruudustikuga üldplaneeringu kaardile.

Järgnevalt on toodud looduskaitsealuste üksikobjektide kaitsevööndid:

• Napimäe pettai	9 m;
• Snikkeri tamm	15 m;
• Mäenurme tammed - 4 tk	15 m;
• Pältre lühterkuusk	10 m;
• Kooli pettai	5 m.

Käesoleva planeeringuga tehakse ettepanek arvata Kriiva kask kaitstavate loodusobjektide hulgast välja. Kasel on latv murdunud, puu on elujõuetu.

5.3.2 Väärtuslikud looduspiirkonnad ja kooslused

Valla eesmärk on kasutada valla looduskeskkonda võimalikult säästlikult nii, et see säiliks kasutamise- ja elamisväärsena ka tulevastele põlvetele. Keskkonna pikaajalisest ja säästlikust kasutamisest on juttu käesoleva töö peatükis 3. Siinkohal on välja toodud piirkonnad, mille edasise kasutamisel tuleks looduse säilumisele erilist rõhku panna.

Oluliseks on valda läbiva metsavööndi säilumine massiivina, mis oleks elupaigaks suurimetajatele, kotkastele jt ulatuslikul alal toitu hankivatele loomadele sh tippkiskjatele.

Täiendavalt tuleks kaitse alla võtta **Hino järv ja selle ümbrus**. Valminud on ettepanek Hino järve maastikukaitseala piiri ja piirangute kohta (Hino järve..., 1997).

Kaitse alla võtmiseks leppida kokku piirangute ulatus kaitsereežiimi kehtestamiseks. Kuni nende toimingute valmimiseni tuleb keskkonda muutva tegevuse jaoks eelnevalt taotleda kooskõlastus Misso Vallavalitsuselt.

5.3.3 Tähelepanu vääriva kultuuri, maastiku (loodus) ja külamiljöoga alad

Väärtusliku maastikumiljöoga aladeks, mis on kantud ka üldplaneeringu kaardile, loetakse käesoleva üldplaneeringuga järgmised alad:

- Kriiva seljak. Kriiva külas liustikulise tekkega moreenseljak kui ilmikas pinnavorm;
- Tsiistre vetevaotus. Tsiistre külas asuv karstiaala ja järv.

Nendel aladel tuleb tähelepanu pöörata sellele, et säiliks alade omapära, nende looduslike motiivide ja vormide väljakujunenud suhe. Vältida kõiki omaduselt või väljanägemiselt piirkonnale võõraid elemente.

5.4 Senise maakasutuse säilitavad alad nn *valged alad*

Valge ala üldplaneeringu kaardil tähendab, et antud aladel maakasutuse sihtotstarve senisest ei muutu ja selle muutmist tulevikus ei piirata. Ka pole nendele aladele Eesti Vabariigi seadusandlusega ette nähtud suuremaid ja eraldi käsitlemist vääri vaid kitsendusi ega piiranguid (kehtivad piirangud on eelkõige kaitsetsoonid - näiteks puurkaevu kaitsetsoon). Maakasutuse sihtotstarbe muutmiseks tuleb pöörduda taotlusega Misso Vallavalitsuse poole või algatada detailplaneering.

6 EHITAMISE PRINTSIIBID HAJAASUSTUSES

6.1 Olemasoleva loodus- ja elukeskkonnaga arvestamine. Keskkonnast tulenevate ehituspiirangute rakendamine hajaasustuses

Ehitamisel tuleb arvestada loodusliku ümbrusega. Vältida tuleb suuremaid pinnavormide muutmisi juurdepääsu teede või hoonete paigutamiseks nõlvadele. Maastiku struktuur peab olema hoonete ja rajatiste paigutuse aluseks. Ehitiste paigutamisel tuleb lisaks lähiümbrusele arvestada kogu vaateväljaga.

Ehitise püstitamisel tuleb samuti silmas pidada, et selle juurde rajatavad kommunikatsioonid (teed, elektriliinid jt) oleksid võimalikult lühemad ja ei muudaks puhkemaastiku väärtust.

Olemasolevate puithoonete rekonstrueerimise puhul Misso vallas ei ole soovitatav kasutada plastikaknaid, plastikuksi ja plastikvoodreid. Samuti pole soovitatav neid kasutada maakivist hoonete puhul. Hoonete puhul, mis on ehitatud enne 1945. a ei soovitata muuta aknaraamide laiust ja impostide jaotust.

Hajaasutusse ehitamisel tuleb maa omanikul arvestada piiranguid, mis tulenevad seadusandlusest (muinsus- ning looduskaitsealustest objektide kaitsevööndid, veekaitsevööndid, ehituskeelualad jt).

Lisaks neile piirangutele tuleb ehitustegevuses lähtuda *Planeerimis- ja ehituseadusest* ning Misso valla ehitusmäärusest ja käesolevast üldplaneeringust, mis reguleerivad planeerimis- ja ehitustegevust Misso vallas.

Elamuehituses peab jääma põhiliseks ühepereelamute ehitamine.

Ääremaade paremaks hõivamiseks ja elavdamiseks võib neis paikades teha soodustusi elamuehituseks, kas siis maamaksu soodustusi või teede ja elektrisüsteemide ehitamist riigi kulul jt.

Soovitatav on ehitustegevuseks mitte kasutada häid põllu- ning metsamaid, samuti liigrikaste biotoopidega alasid ja kasutusväärtusega maavarade või maa-ainesega alasid.

Tootmise rajamiseks tuleks esmalt kasutusse võtta endiste majandite tootmishooned. Seejärel kasutada aga üldplaneeringuga kehtestatud ja reserveeritud maa-alasid.

Väiksemate hoonete (nendeks loetakse käesoleva üldplaneeringuga hooned, mis on kuni 2,5 kordsed ja väiksema kui 300 m² üldpinnaga) rajamisel hajaasustuses detailplaneeringut ei nõuta.

Järvede randu tuleb suure rekreatiivse väärtuse tõttu lugeda hinnaliseks looduslikuks ressursiks. Selle stiihiline kasutamine või ülekoormamine võivad kaasa tuua tagajärgi, mille tõttu nende alade väärtus mitte üksnes ei vähene vaid võib muutuda pikaks ajaks kasutuskõlbamatuks.

Detailplaneering tuleb koostada veekogude kallastest 250 m ulatusse jäävate kruntide hoonestamiseks.

Detailplaneering tuleb koostada juhul kui ühele krundile kavatsetakse rajada enam kui üks elamu nii, et kahe elamu vahekaugus jääb väiksemaks kui 250 m või elamule lisaks rajatakse samale krundile enam kui 6 abihoonet.

Detailplaneering tuleb samuti koostada haja- kui tiheasustusse paigutatavate teenindus (k.a tanklad), kaubandus-, tööstus- ja laohoonete rajamiseks (Erandeid võib teha juba teenindus- või kaubandus otstarbelistena toimivate hoonete rekonstrueerimise puhul, kui sellega ei suurene hoone üldpindala).

Vallavalitsus võib detailplaneeringu koostamist nõuda ka kinnistu jagamisel väiksemateks osadeks kui 1 ha.

Keskkonda ohustada võiva tööstuse (sh laoplatsid puidule) või teeninduse rajamisel tuleb vallal koos detailplaneeringu koostamisega nõuda ka keskkonnamõjutuste hinnangu koostamist saavutamaks rajatava tööstuse võimalikult väikest saastusastet.

Detailplaneeringute koostamise ja projekteerimistingimused väljastab valla territooriumil Misso Vallavalitsus, tehniliste rajatiste ja kommunikatsioonide projekteerimistingimused aga trasside haldaja või vastav riigi ametkond.

Vallavalitsusel tuleb koostada ülevaade omavolilistest ehitistest vallas. Omanikelt tuleb nõuda nende viimist seadustega kooskõlla või siis nende likvideerimist.

6.2 Tehnovõrgud

Hajaasustus piirkonnas rajatakse kommunikatsioonid reeglina maa valdaja poolt. Kommunikatsioonide projektid tuleb kooskõlastada Misso Vallavalitsuse ja vastavate ametkondadega.

7 TIHEASUSTUSALAD JA DETAILPLANEERINGU KOHUSTUSEGA ALAD

Tiheasustatud alaks vallas on Misso alevik. Käesoleva planeeringuga täiendavaid tiheasustatud alasid Misso vallas ei määrata.

7.1 Misso alevik

Misso valla administratiivseks keskuseks on Misso alevik. Alevik asub Riia-Pihkva maantee ja Tsiistre-Misso-Rammuka maantee ristil. Alevikust läänes asub Pulli järv.

Paikkonna vanim nimi *Pupgale* on teada aastast 1561. Aastast 1630 teatakse Pugolat (Bockola) ja 1658. aastast on teada Pulli küla. Alevik tekkis vallamaja ja kooli juurde XX sajandi alguses. 1977. a liideti alevikuga Misso asundus ja osa Pulli küla peresid. Oli samanimelise sovhoosi keskuseks.

Asula keskus on struktuurilt suhteliselt kompaktne ja seal paiknevad vallamaja, piirivalve kordon, hooldekodu, keskkool, kultuurimaja jmt kaubandus-teeninduslikud asutused (kauplus, sidejaoskond, apteek, kohvik). Kogu asulas elab kokku 337 elanikku.

7.1.1 Arengu põhimõtted

Aleviku hoonestuse edasisel arendamisel teeb käesolev üldplaneering ettepaneku elamuehituse lähtuda asula struktuuri kompaktsemaks muutmise vajadusest. Järve äärde on jäetud roheline vöönd. Elamuehituseks on reserveeritud maid idasuunas.

Tööstus ja tootmisala on planeeritud põhjasuunas piki maanteed, kus asuvad olemasolevad tootmishooned ja samuti on sinna reserveeritud maid.

Edasine detailplaneeringute koostamine (kui ei koostata asula keskuse kohta osa üldplaneeringut) peab lähtuma üldplaneeringus toodud skeemist (vt Misso aleviku kaart, lk 60).

Kaart. Misso alevik

7.2 Detailplaneeringu kohustusega alad

Detailplaneeringu kohustusega aladeks hajaasustuses on määratud:

- Määsi küla keskus;
- Maa-ala Tallinna-Tartu-Luhamaa ja Riia-Pihkva maantee ääres;
- Maa-ala Misso alevikust ida poole kuni valla piirini Riia-Pihkva maantee ja gaasitrassi vahel;
- Maa-ala Misso kalmistust kuni valla piirini Riia-Pihkva maanteest põhja-pool 200 m ulatuses;
- Maa-ala Misso alevikust läänes mõlemal pool Riia-Pihkva maanteed 200 m ulatuses kuni Pedetsi jõeni.

8 DETAILPLANEERINGUTE KOOSTAMISE SOOVITUSLIK JÄRJESTUS

Allpool on toodud soovituslik detailplaneeringute elluviimise järjestus.

8.1 Valla osaüldplaneeringu vajadus

Vajalik on koostada valla osa üldplaneering valda läbiva Riia-Pihkva maantee ümbruse kohta.

Otstarbekas on koostada Misso aleviku planeering valla osa üldplaneeringuna.

8.2 Detailplaneeringute koostamise järjestus

Esmajärjekorras võiks teha järgmised detailplaneeringud:

- Luhamaa piiripunktist ja tollipunktist lõunasse jäävale maa-ala detailplaneering;
- Misso aleviku ja Missoküla vahele jääva ala detailplaneering;
- Tallinn-Tartu-Luhamaa ja Riia-Pihkva maanteehisti ümbruse detailplaneering.

Konkreetne planeeringute koostamise järjestus sõltub siiski elu poolt dikteeritud vajadustest ja investeerijate ning ehitajate soovijate olemasolust.

9 KASUTATUD KIRJANDUS

1. Eesti järved. 1968. Tallinn
2. Eesti NSV jõgede, ojade ja kraavide ametlik nimestik. 1986. Eesti NSV MN j.a Eesti Veemajanduseinspeksioon, Tallinn
3. Eesti oluliste maanteede liiklussageduse prognoosi koostamine aastani 2010. 1997. Tallinna Tehnikaülikool. Ehitiste projekteerimise Instituut, Tallinn
4. Eesti turbavarud. 1992. Koost. M. Orru. RE Eesti Geoloogiakeskus, Tallinn
5. Orru, M. 1995. Eesti turbasood. Teatmik. Eesti Geoloogiakeskus, Tallinn
6. Eesti valdade rahvastik. 1998. Riigi Statistikaamet, Tallinn
7. Eesti valdade rahvastik. 1999. Riigi Statistikaamet, Tallinn
8. Mäemets, A. 1977. Eesti NSV järved ja nende kaitse, Tallinn
9. Mäemets, A. 1989. Matk Eesti järvedele, Tallinn
10. Ramst, R. 1992. Eesti järvemudavaru. RE Eesti Geoloogiakeskus, Tallinn
11. Võrumaa 1926. Koguteos, Tartu
12. Võrumaa 1994...1995. 1996. Aastaraamat Võru Maavalitsus, Võru
13. Võru maakond 1996...1997. 1998 Kogumik. Võru Maavalitsus, Võru
14. Võrumaa arenduskava ja planeering 1998. Võru Maavalitsus, Võru
15. Ainsaar, M. 1999. Inimressurssi areng. Kogumikus: Valik Kagu-Eesti regionaalse arengu programmi töödest. 1999. Koostajad L.Niilo, K. Niilo. Tallinn, Tartu, Põlva, Valga, Võru
16. Setomaa 2000+.1998. Setomaa Arendusselts
17. Roosentau, A. Setomaa ressursside kasutuselevõtu projekt, Tartu
18. Hino järve maastikukaitseala. 1997.
19. Eesti keskkonnanstrateegia. 1997. Toimetaja A. Raukas. Keskkonnaministeerium. Tallinn
20. Ideon, T.

LISAD